

Lietuvos archeologijos draugija
Lietuvos istorijos institutas
Klaipėdos universitetas

L I E T U V O S

ARCHEO*logija* 30

VILNIUS 2007

Redaktorių kolegija:

Doc. dr. Valdemaras Šimėnas (ats. redaktorius ir sudarytojas)
(*Lietuvos istorijos institutas, Vilnius*)

Dr. Anna Bitner-Wróblewska
(*Valstybinis archeologijos muziejus Varšuvoje, Lenkija*)

Doc. dr. Rimantas Jankauskas
(*Vilniaus universitetas, Lietuva*)

Prof. dr. Eugenijus Jovaiša
(*Vilniaus pedagoginis universitetas, Lietuva*)

Prof. dr. Vladimir Kulakov
(*Rusijos archeologijos institutas, Maskva*)

Prof. dr. Valter Lang
(*Tartu universitetas, Estija*)

Doc. dr. Algimantas Merkevičius
(*Vilniaus universitetas, Lietuva*)

Dr. Tomas Ostrauskas
(*Lietuvos istorijos institutas, Vilnius*)

Dr. Gintautas Rackevičius
(*Pilių tyrimo centras „Lietuvos pilys“, Vilnius*)

Dr. Arnis Radiņš
(*Latvijos nacionalinis istorijos muziejus, Ryga*)

Dr. Eugenijus Svetikas
(*Lietuvos istorijos institutas, Vilnius*)

Dr. Gediminas Vaitkevičius
(*Lietuvos istorijos institutas, Vilnius*)

Dr. Vytautas Vaitkevičius
(*Klaipėdos universitetas, Lietuva*)

Doc. dr. Ilona Vaškevičiūtė
(*Lietuvos istorijos institutas, Vilnius*)

Dr. Gintautas Zabiela
(*Klaipėdos universitetas, Lietuva*)

Sigita Mikšaitė (atsakinga sekretorė)
(*Lietuvos istorijos institutas, Vilnius*)

Vilnius, 1995.
Radiniai iš U-
1999. T. 18,
akalnių sara-
minklai. Vil-
ago pilkapy-
ai. Kernavė.

c przeszłości
12.
erirdischen
der schriftli-
ologia Polo-
32.
1989 – В-
огический
я института

О серпах
балтике и
4.
балтских
88.
и наконеч-
сти Литвы

// Беларусь
тарычна –
15–20.
Чеманье в
э. – 5 в.

в первом
оискание
юс, 1953.

ynas.

lu apsau-

TRICT)

kultūra,
barrow,

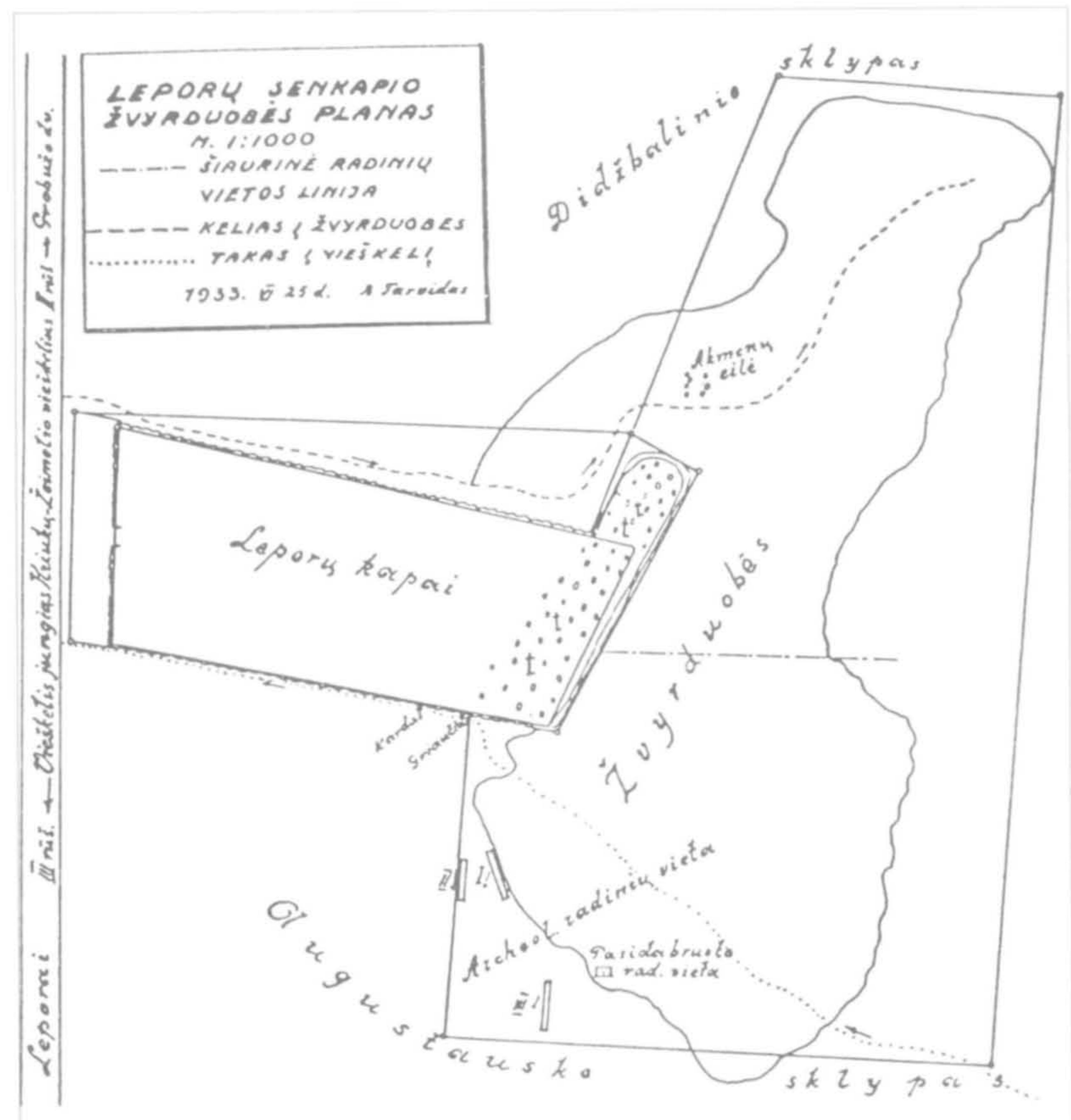
LIETUVOS ARCHEOLOGIJA. 2007. T. 30, p. 213–228. ISSN 0207-8694

LIEPORŲ (JONIŠKIO R.) KAPINYNKO RADINIAI (VI–XI A.)

ERNESTAS VASILIAUSKAS

IVADAS

Žiemgalioje tyrinėta nemažai kapinynų. Dalis jų yra paskelbta (Auruagreriešai, Ciemaldė, Jauneikiai, Jaunsaulės Siliniai, Jaunsvirlaukos Myklos kalno Kakuženai, Papilė, Stungiai, Šukioniai, Užupiai), vienų duomenys yra paskelbti iš dalies (Diržiai, Drengėri–Čunkanai, Jaunsvirlaukos Vidučiai, Linksmūčiai, Pavirvytė–Gudai ir kt.), kiti dar laukia tyrinėtojų dėmesio. Beveik nėra skelbtini apibendrinti darbai (išskyrus Stačiūnus, Rudiškius) apie kapinynus, apie kuriuos yra žinoma tik iš atsitiktinių radinių. Kai kuriuose yra surinkta nemažai archeologinių radinių, tarp jų ir Lieporai, iš ten į muziejus pateko 85 radiniai (saugomi LNM,¹ ŠAM ir VDKM (8 radiniai 1937 m. gauti iš ŠAM (inv. Nr. 192, 194–196, 198, 206, 1106)²). Nemaža dalis šio kapinyno dirbinių yra dingę per II pasaulinį karą (buvo KPM Jelgavoje ir ŠAM), bet šią spragą užpildo tai, kad nemaža jų dalis buvo skelbta mokslinėje Lietuvos ir Latvijos archeologinėje literatūroje (Lietuvos, 1977, p. 63), o Latvijos

I pav. Lieporų kapinyno situacijos planas (pagal Tarvydas, 1934, p. 36).

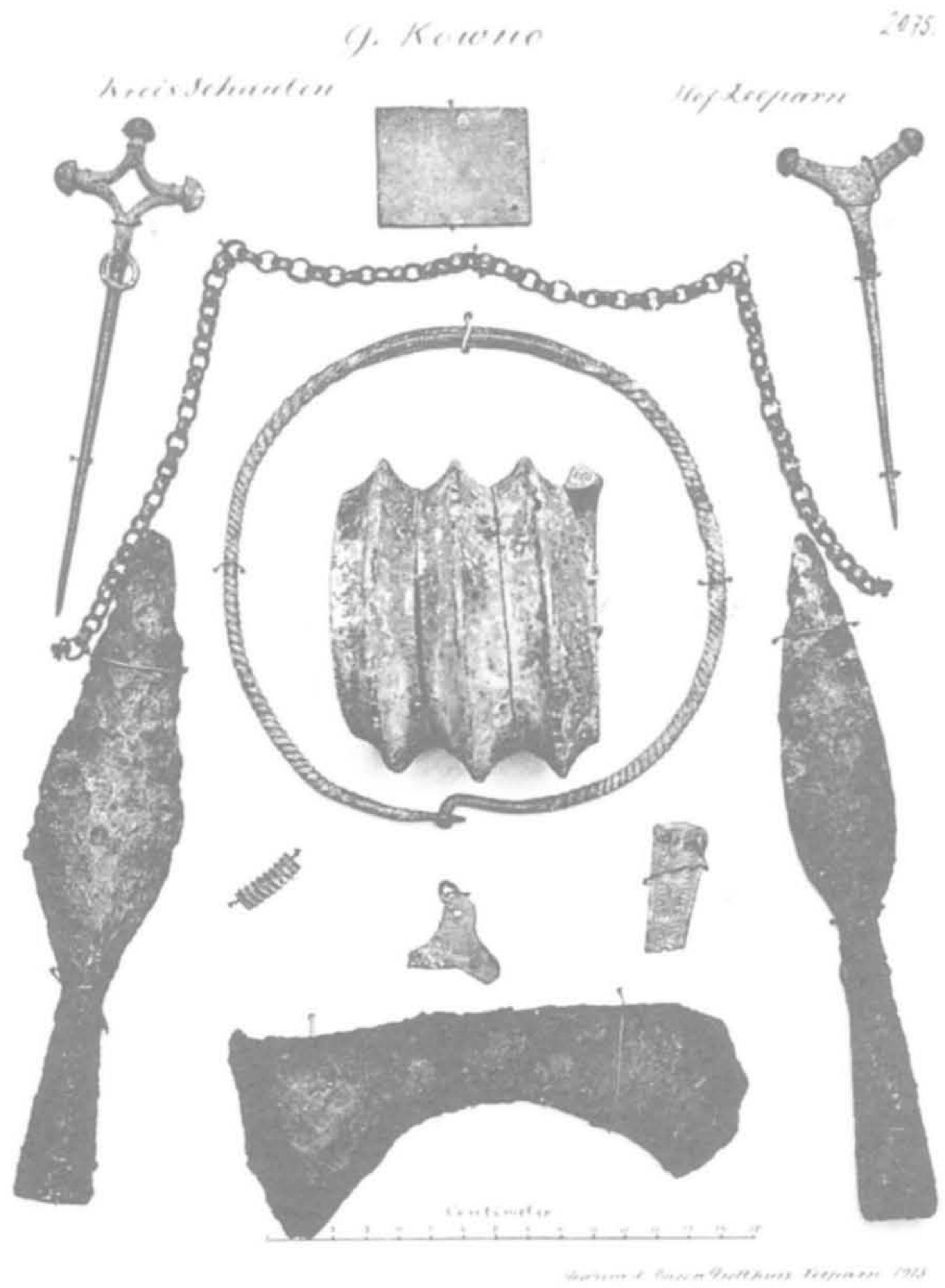
Fig. 1. Situational plan of Lieporai cemetery.

nacionalinio istorijos ir Šiaulių „Aušros“ muziejų Archeologijos skyriuose yra saugoma šių radinių piešinių kartoteka ir negatyvai.³

¹ Literatūroje nurodoma, kad Jelgavos muziejuje saugoti 7 radiniai 1963 m. perduoti Lietuvos nacionaliniams muziejui, kita dalis dingę per karą (LNM inv. Nr. AR 432: 1–7; Lietuvos, 1977, p. 63). Taip pat literatūroje nurodoma, kad dalis Lieporų kapinyno radinių buvo saugoma Liepojos muziejuje (Lietuvos, 1977, p. 63). Autoriui jų apžiūrėti nepavyko.

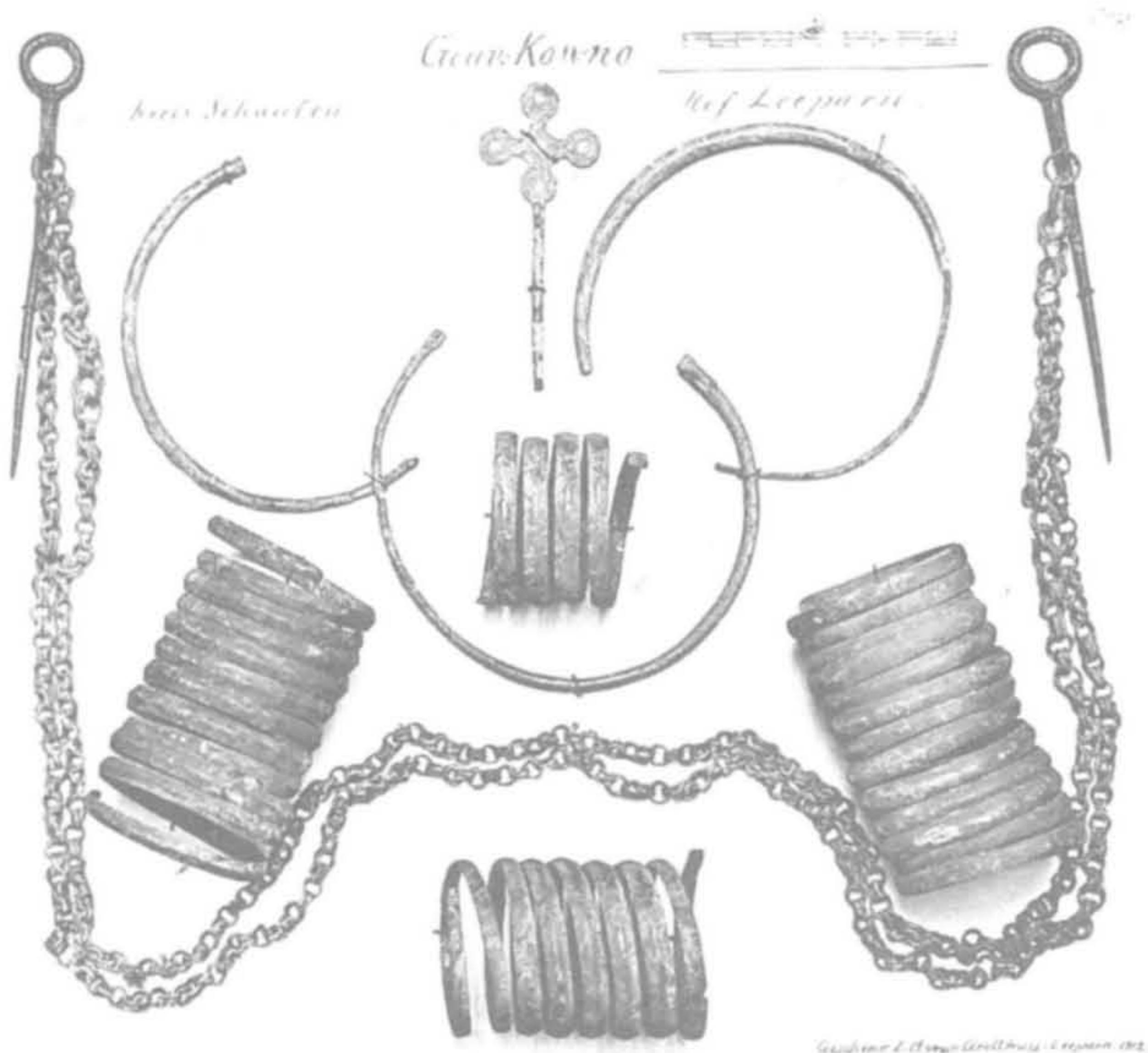
² VDKM 1937 m. lapkričio 4 d. raštas Nr. 2061 Šiaulių „Aušros“ muziejui (VDKM, in. Nr. 733:3; 1617:1, 2; 1627; 1106).

³ Už leidimą pasinaudoti kartoteka ir negatyvais (LNVM, neg. Nr. 6461–6464) autorius dėkoja LNVM direktoriui dr. A. Radiui, Archeologijos skyriaus vedėjui J. Cigliui bei ŠAM AS vedėjai A. Šapaitei.

2 pav. Lieporų kapinyno radiniai Kuršo provincijos muziejuje. LNV M, neg. Nr. 6461. R. Šnuorės nuotr.

Fig. 2. Finds of Lieporai cemetery in the museum of Curonian province.

3 pav. Lieporų kapinyno radiniai Kuršo provincijos muziejuje. LNV M, neg. Nr. 6463. R. Šnuorės nuotr.

Fig. 3. Finds of Lieporai cemetery in the museum of Curonian province.

Lieporų kapinynas (Joniškio r., Kriukų sen.) yra dešiniajame Lieporo upelio krante, greta kaimo kapinaičių, keli km į P nuo Joniškio–Žeimelio plento. Literatūroje nurodoma, kad šis senkapis užėmė didelį plotą ir buvo sunaikintas kasant žvyrą bei mėgėjams ieškant senienų (Lietuvos, 1977, p. 63) (1 pav.).

Pirmieji archeologiniai radiniai iš šio kapinyno XX a. pradžioje pateko į KPM Mintaujoje (dab. Jelgava). Apie tai yra užsimenama muziejaus kasmečiuose 1914–1915 m. leidiniuose. Juose nurodoma, kad baronas L.B. von Grotusas iš Lieporų dr. Rafaeliui padovanojo archeologinių radinių: ietigalių, kirvių, antkaklių, apyrankių, smeigtukų, apkalo plokštelię, įvijelę, apgalvio plokštelię (Sizungsberichte, 1914, p. 6; 1915, p. 30) (2, 3 pav.).

Kiek vėliau archeologiniai radiniai pateko į ŠAM. Apie juos yra užsimenama Šiaulių kraštotoyros draugijos spaudoje (Tarvydas, 1931, p. 87; 1934, p. 35–38). 1933 m. žvyrdubės pakraščius bandė kasinėti B. Tarvydas (ŠAM), tačiau nei kapų, nei radinių neaptiko (Tarvydas, 1934, p. 35–38) (1 pav.).

Kriukų apyl. paminklai buvo žvalgomi 1973 m. (MMT, vad. M. Černiauskas). Jų metu konstatuota, kad Lieporų kapinynas yra visiškai suardytas (Černiauskas, 1973š, p. 13).

Publikacijos tikslas – paskelbti Lieporų kapinyne surinktus atsitiktinius archeologinius radinius.

Radiniai

Darbo įrankiams priskiriami geležiniai peiliai, peiliai lenkta nugarėle, yla, pentiniai siauraašmeniai kirviai.

Geležinių **peilių tiesia nugarėle** rasta du. Išlikusių ilgis – 11,2 ir 17,4 cm, ašmenų plotis – 1,8 ir 2 cm (VDKM, inv. Nr. 773: 2, ŠAM, inv. Nr. A–L 27: 29) (4:3 pav.).

ŠAM saugomi du geležiniai **peiliai lenkta nugarėle**. Vieno išliko ašmenų dalis (plotis – 2 cm), kitas sveikas. Pastarasis yra 14 cm ilgio, ašmenų plotis – 1,6 cm (ŠAM, inv. Nr. A–L 27: 16, 17) (4:1–2 pav.). Datuojami VI–XII a. Daugiausia tokį radinių rasta Žiemgaloje, kiek rečiau – sėlių ir žemaičių gyvenamosiose teritorijose (Vaškevičiūtė, 2004, p. 43).

4 pav. Peiliu
17. E. Vasili
Fig. 4. Smal

Iki II p
saugoma g
ilgio.

Gelež
buvo rast
pusas pri
dinio ašme
menų plo
4,1 cm (Š
Nr. XV, V
yra datuo
pilkapiuo
nynuose. Ž
lyje (Vaš
cija papilo
Gasčiūnų
vienas 200
niajame k
(Daunorav

⁴ Literat

⁵ Iki 200
buvo nurodo
šis radinys y

u sen.) yra kaimo kaio plento. užėmė di bei mēgė- (1 pav.). kapinyno (dab. Jelis kasme urodoma, dr. Rafaegalių, kirlo plokšberichte,

o į ŠAM. ros drau- 4, p. 35– s kasinėti dinių ne-

1973 m. statuota, cas (Čer- kapiny- linius.

i peiliai, šmeniai

. Išliku- – 1,8 ir Nr. A–L

i nuga-, kitas – plotis – 2 pav.). ių rasta gyvena- 3).

4 pav. Peiliukai lenkta ir tiesia nugarėle. ŠAM A–L 27:29, 16, 17. E. Vasiliausko nuotr.

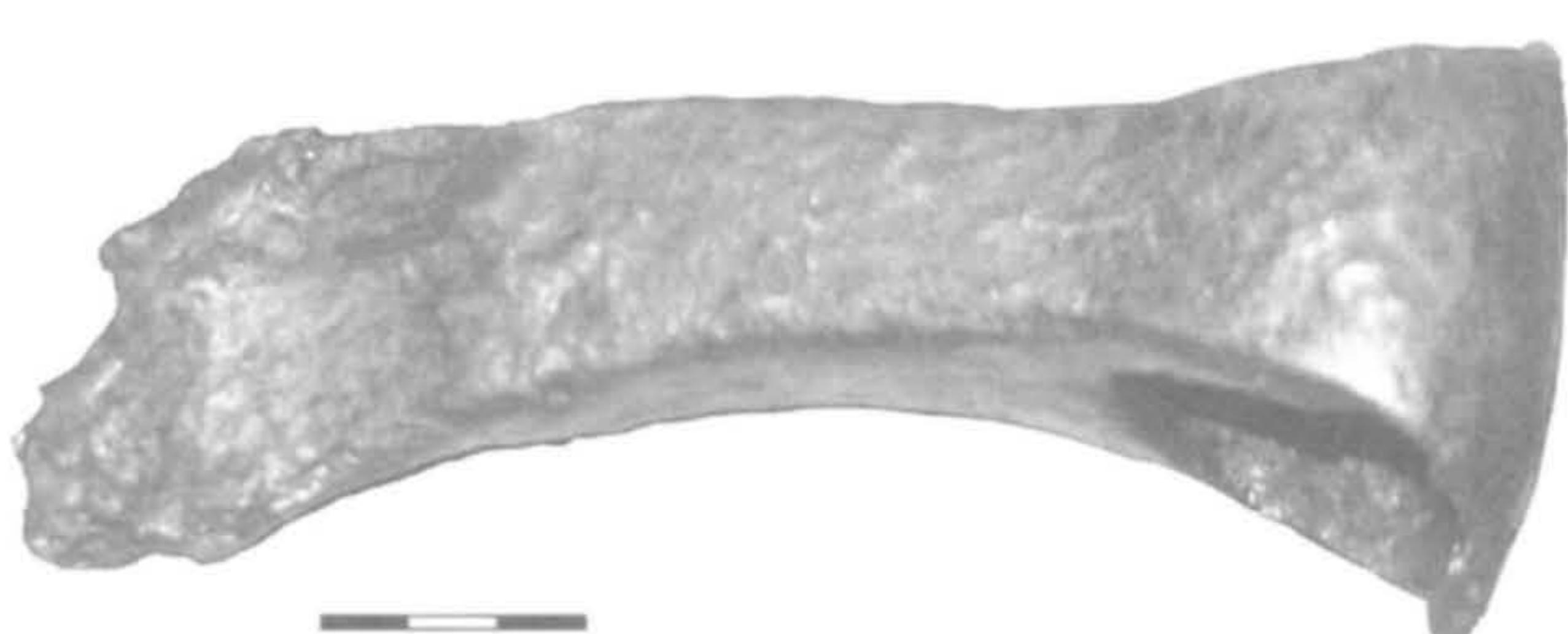
Fig. 4. Small knives with bent and straight back.

Iki II pasaulinio karo ŠAM (inv. Nr. 1121) buvo saugoma geležinė *yla*, tačiau ji prapuolė. Ji buvo 7 cm ilgio.

Geležiniai *pentiniai siauraašmeniai kirviai* buvo rasti du⁴. Jų pentys apvalios, atloštos, korpusas prie penties igniaužtas, ŠAM saugomo radinio ašmenys nulaužti. Jie 15,7–16,3 cm ilgio, ašmenų plotis – 4,9–5,3 cm, penties skersmuo – 4,1 cm (ŠAM inv. Nr. A–L 27:10; KPM inv. Nr. XV, V, 2075, 10) (2, 5, 6:3 pav.). Tokie kirviai yra datuojami II–IX a., aptinkami Rytų Lietuvos pilkapiuose, Vidurio Lietuvos plokštiniuose kapinynuose. Žiemgaloje labiausiai paplitę rytinėje dalyje (Vaškevičiūtė, 2004, p. 41). Šių kirvių kolekciją papildo nauji V–VI a. atsitiktiniai radiniai iš Gasčiūnų (JIKM, inv. GEK Nr. 9363/ AR 25) ir vienas 2001 m. rastas lauke, Platonės upelio dešiniajame krante buvusioje senovės gyvenvietėje (Daunoravos apylinkės).⁵

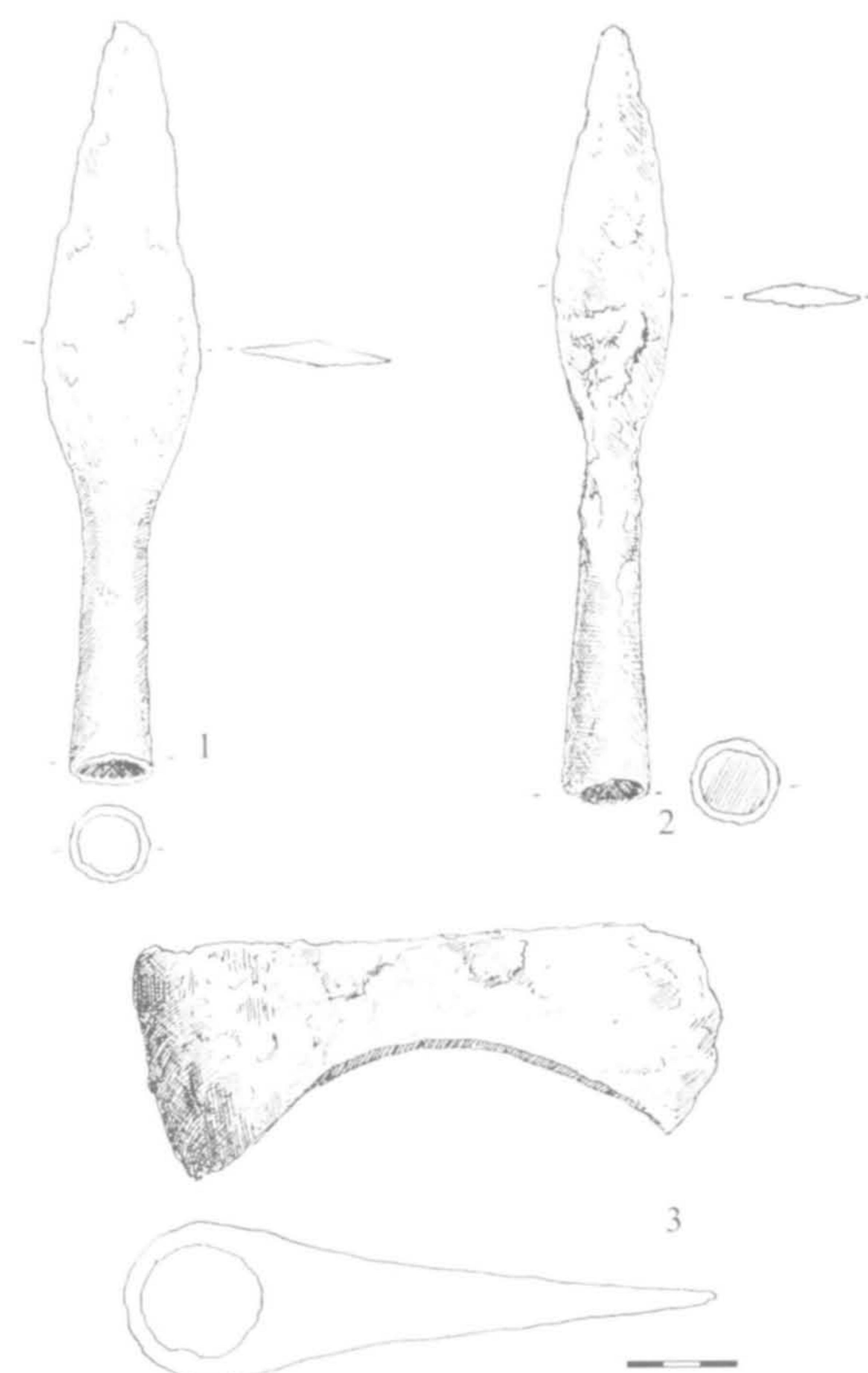
⁴ Literatūroje nurodomi trys (Lietuvos, 1978, p. 111).

⁵ Iki 2003 m. žvalgymų nebuvo žinoma tiksliai šio radinio radimvietė, todėl pagal pateikėjų duomenis neteisingai literatūroje buvo nurodoma Platonės ir Vešétinio upelio santaka (JIKM, inv. Nr. GEK 10212/ AR 42; Vasiliauskas, 2001, p. 259). Tikėtina, kad šis radinys yra iš atviro V–VI a. Platonės gyvenvietės, esančios dešiniajame Platonės krante.

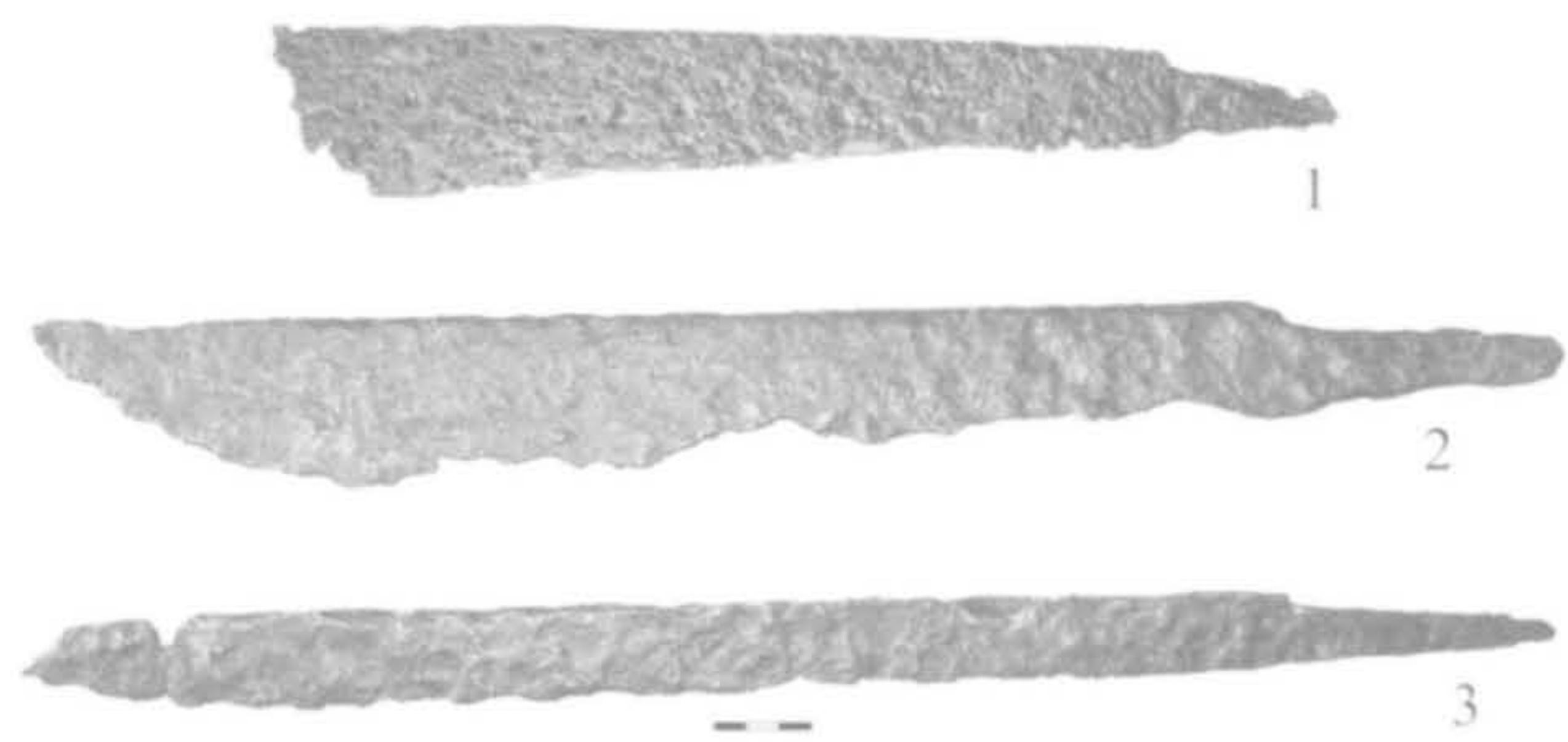
5 pav. Siauraašmenis pentinis kirvis. ŠAM A–L 27:10. E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 5. Narrow-edged butt-axe.

6 pav. Siauraašmenis pentinis kirvis ir įmoviniai ietigaliai karklo lapo plunksnomis. KPM, XV, V, 2075, 11, 12, 10. LNVM AK.

Fig. 6. Narrow-edged butt-axe and flared spearheads with feathers shaped as willow leaves.

7 pav. Plačiaašmeniai kovos peiliai–kalavijai (1–2), siauraašmenis kovos peilis (3). ŠAM 1125, 112, A–L 27:7. E. Vasiliausko nuotr.
Fig. 7. Broad-edged battle knives – swords (1–2), narrow-edged battle knife (3).

8 pav. Įtveriamieji ir įmoviniai ietigaliai karklo lapo plunksnomis. ŠAM A–L 27:15, 18, 3, VDKM 950:2, 773:1.
E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 8. Tanged and flared spearheads with feathers shaped as willow leaves.

Panašu, kad Lieporų radinys pagal formos analogijas (trumpesni, lenkta nugarėle) iš tyrinėtų Drengerų–Čunkanų ir Bénės Kaijukruogo kapinynų turėtų būti datuojamas VIII–IX a. (Atgāzis, Bebre, 1986,

p. 20, pav. 4:10; Atgāzis, 1990, p. 36; Žiemgaliai, 2005, p. 138, Nr. 718).

Ginklams priskiriami kalavijas, platusis kovos peilis-kalavijas, įmoviniai ir įtveriamieji ietigaliai.

VDKM saugomas M tipo (pagal V. Kazakevičių) geležinis **kalavijas** (inv. Nr. 1398). Jis – 78 cm ilgio, geležtė – 4,2 cm pločio, nugarėlė – 0,5 cm storio. Baltų teritorijoje iki 1996 m. tokį buvo žinoma 9, Lietuvoje – 7 (daugiausia kuršių gyvenamoje teritorijoje) ir 2 iš buv. Rytprūsių teritorijos. Tokie kalavijai Europoje buvo paplitę gana placiai. Ypač būdingi Šiaurės Europai. M tipo kalavijai kilę iš Skandinavijos, tačiau baltų žemėse juos kalė vietos ginklakaliai. Lieporų radinys datuojamas X a. (Kazakevičius, 1996, p. 36–39, 106).

Iki 2005 m. Žiemgalos teritorijoje vienintelis toks kalavijas buvo žinomas iš Lieporų. Jų kolekcija pasipildė 2005 m. tyrinėjant (vad. I. Vaškevičiūtė) Kurmaičių–Linksmėnų laidojimo paminklus (suardytą pilkapyną, kapinyną, senkapį), kur kapinyne, vyro X a. kape 12 rastas dar vienas toks kalavijas.⁶ O 2005 m. tikrinant senajį KPM rinkinį Jelgavos muziejuje ir LNVM AK trečiasis damasko plieno kalavijas konstatuotas Kruonvircavoje (Wirzau). Jo ilgis – 51,4 cm, geležtės plotis – 3,8 cm, storis – 0,4 cm (KPM, inv. Nr. 184/ IX^a 9). Ketvirtasis kalavijas rastas Ciemaldės kapinyne (Boy, 1896, taf.: I:1). Tyrinėtojai neteisingai pastarajį priskyrė H tipui (Kazakevičius, 1996, p. 103). Taigi šiuo metu tokį kalavijų Žiemgaloje (istorinėje Rytų Žiemgaloje) yra žinomi 4. Idomu tai, kad šie radiniai yra paplitę tik kuršių, žiemgalių ir sembų gyvenamose teritorijose – tose baltų gentyse, kuriuos yra dažniausiai minimos X–XI a. skandinavų istoriniuose šaltiniuose (Mickevičius, 2004, p. 155, 157). Vadinas, vienu atveju minėti archeologiniai duomenys patvirtina istorinius duomenis apie skandinavų veiklą minėtuose baltų kraštuose, o kitu – kad M tipo kalavijai kilę iš skandinavų. Paskutinią prielaidą patvirtina ir ankstyvas jų datavimas. Ta aplinkybė, kad jie yra rasti Rytų Žiemgaloje, patvirtina tezę, jog prekyboje su skandinavais (ir ne tik jais) aktyviausiai dalyvavo rytiniai žiemgaliai (Vasiļausks, 2004, p. 115).

⁶ Autorius dėkoja dr. I. Vaškevičiūtei už galimybę paskelbti jos tyrinėjimų duomenis (JIKM, inv. GEK Nr. 10459/ AR 45:60).

žemgaliai,

is kovos
tigaliai.

uklevičių)
'8 cm il-

cm sto-
žinoma
uoje teri-
kie kala-
pač bū-
iš Skan-
tos gin-
(Kaza-

elis toks
ja pasi-
ė) Kur-
lyta pil-
tro X a.
005 m.
jejuje ir
as kon-
1,4 cm,
M, inv.

čiemal-
i netei-
, 1996,
joje (is-
nu tai,
r sem-
se, ku-
avu is-
, 157).

uome-
inavu
M tipo
dą pa-
e, kad
g pre-
ai da-
115).

5:60).

ŠAM saugomi du geležiniai *platieji kovos peilių-kalavijai* yra 36,4–50,5 cm ilgio, geležtės plotis – 5,5–6, storis – 2–4,5 mm (ŠAM inv. Nr. 1125, 1122) (7:1–2 pav.). Tokie ginklai pasirodė VI a. ir naudoti iki XI–XII a. Buvo naudojami žiemgalių, žemaičių ir latgalių žemėse (Vaškevičiūtė, 2004, p. 48–49).

Rastas vienas *siauraašmenis kovos peilis*. Jis yra 49,4 cm ilgio, geležtės plotis – 3,1 cm, storis – 5–6 mm (ŠAM, inv. Nr. A–L 27: 7) (7:3 pav.). Datuojami VI–XI a. (Vaškevičiūtė, 2004, p. 50–51).

Geležiniai **ietigaliai** yra dviejų rūsių – įmoviniai ir įtveriamieji.

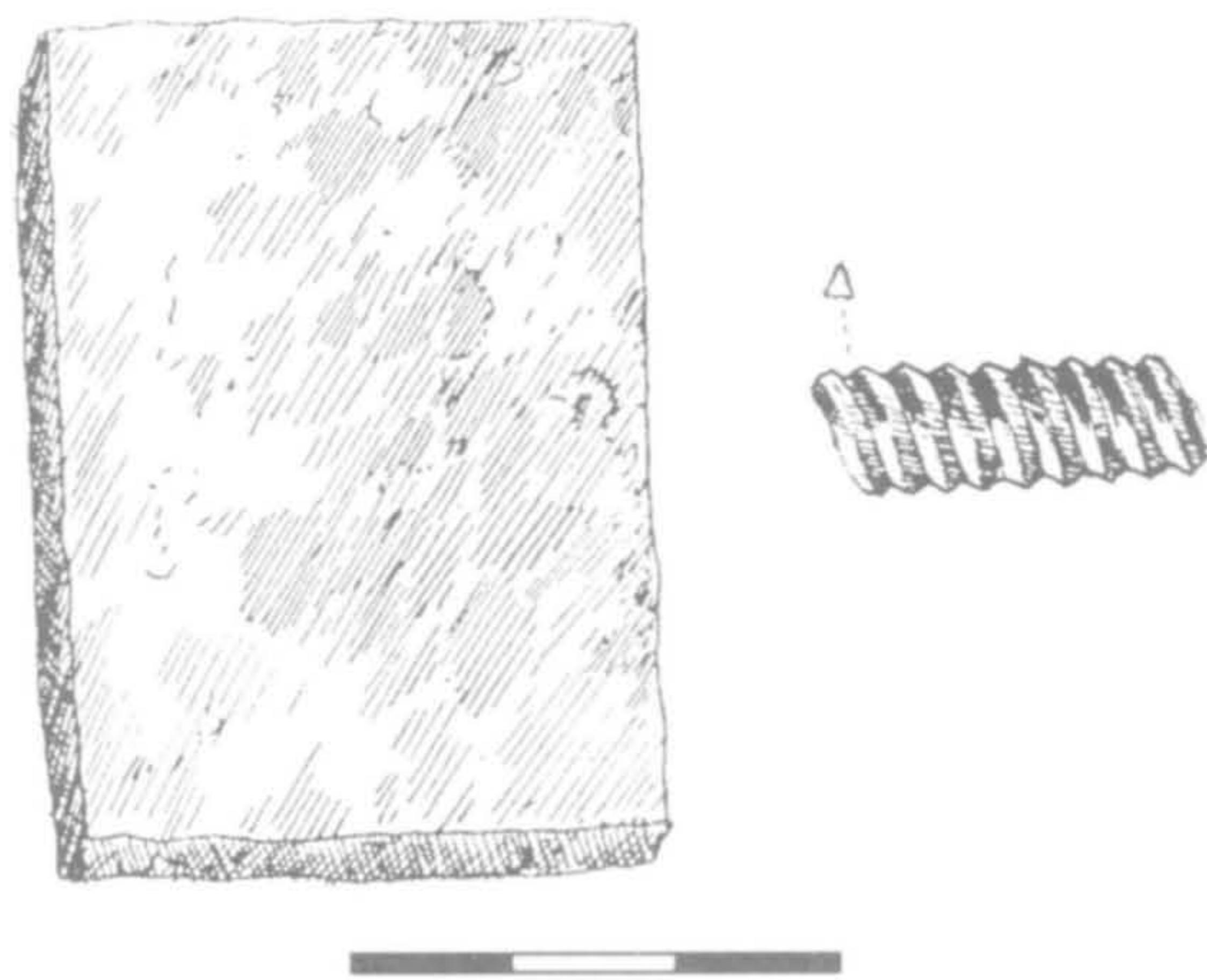
Įmoviniai ietigaliai karklo lapo formos plunksna rasti septyni⁷ (2, 6:1, 2, 8:3–5 pav.). Ilgis – 15,3–21,6 cm, plunksnų ilgis – 8,4–10,8 cm, pjūvis – rombo ir lešio formos, įmovos skersmuo – 1,8–2,4 cm (KPM inv. Nr. XV, V, 2075, 11⁸, 12; VDKM inv. Nr. 773:1, 950:1, 2; ŠAM inv. Nr. A–L 27:3). Datuojami VII–XII a. Paplitę baltų gyvenamuose kraštutose (Vaškevičiūtė, 2004, p. 52).

Įtveriamieji ietigaliai karklo lapo formos plunksnomis rasti du. Jų ilgis – 29,7–33,9 cm, plunksnų plotis – 3–3,4 cm (ŠAM, inv. Nr. A–L 27:18, 19) (8:1–2 pav.). Datuojami VI–XI a. (Vaškevičiūtė, 2004, p. 55).

Papuošalai

Galvos papuošalams priskiriami iš įvairių plokštelių formų sudaryti apgalviai.

KPM buvo saugoma viena žalvarinė **stačiakampio formos skiriamaogi apgalvio plokšteli** ir viena žalvarinė trikampio pjūvio įvijėlė (KPM, inv. Nr. XV, V, 2075, 6⁹, 7) (2, 9 pav.), o ŠAM iki II pasaulinio karų visas apgalvis sudarytas iš 8 tokiu plokštelių ir įvijelių (Tarvydas, 1934, p. 35–36, pav. 1). Jo skiriomasios plokštélés, sprendžiant pagal ŠAM AS saugomos kartotekos piešinius, buvo dengtos sidabro plokštélémis, kurios dekoruo-

9 pav. Apgalvio plokštelié ir įvijélė. KPM, XV, V, 2075, 6, 7. LNMV AK.

Fig. 9. Plate and spiral of headband.

tos koncentriniais ratukais, arba burbuliukų bei įmuštu taškeliu kombinacijomis, sudarančiomis trikampius¹⁰. Viena tokia plokštelié į ŠAM (in. Nr. A–L 94) pateko 1985 m. Panašių apgalvių yra Žiemgalioje ir greta buvusioje Žemaitijoje. Jie datuojami VI–VII a., retkarčiais nešioti dar VIII a. (Vaškevičiūtė, 2004, p. 57–58).

Kito apgalvio iš žalvarinių „T“ formos skiriamaogių plokštelių (3 vnt.) ir 2,6, 5,8 ir 8,6 cm ilgio trikampio pjūvio įvijelių (18 vnt.) liekanos saugomos VDKM (inv. Nr. 950:3). Skiriamaogių plokštelių kitoje pusėje yra 5 skylutės, dekoruotos 5 akutėmis. Tokie apgalviai datuojami V–VII a. (Vaškevičiūtė, 1992, p. 129).

Kaklo papuošalus sudaro antkaklės ir gintarinius karoliukas.

Antkaklės yra dviejų grupių.

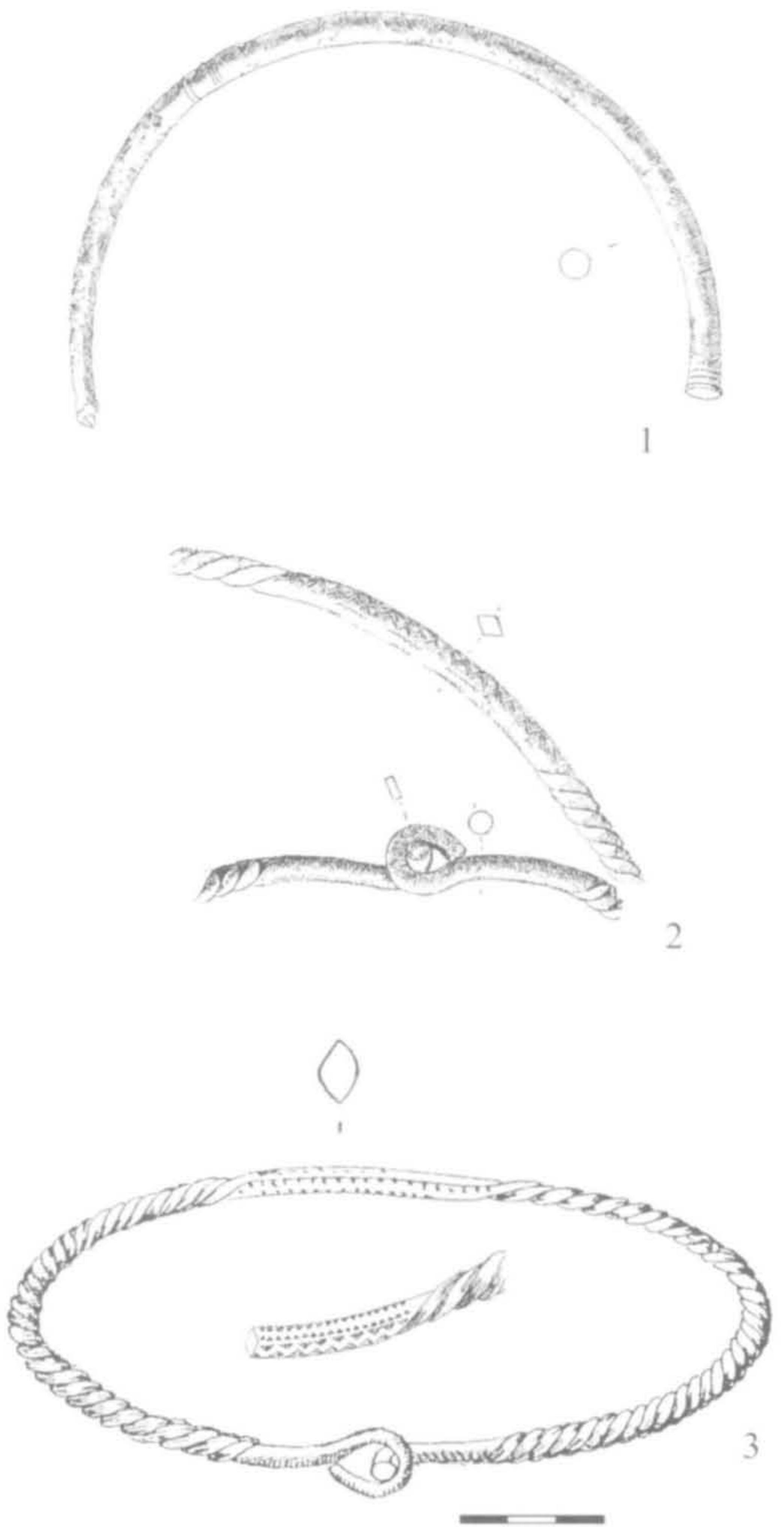
Rastos keturios žalvarinės **antkaklės, užsibagiančios kabliuku ir kilpele**. 3 (vienos išliko tik galai) yra tipiškos – lankelis per vidurį yra rombinio pjūvio, tordiruotas šonuose. Vienos antkaklės vidu-

⁷ Vienas prapuolė per II pasaulinį karą (ŠAM inv. Nr. 1127).

⁸ Dabar saugomas LNM inv. Nr. AR 432:7.

⁹ Dabar saugoma LNM inv. Nr. AR 432:4.

¹⁰ ŠAM inv. Nr. 192 (perduotas VDKM, prapuolė per II pasaulinį karą).

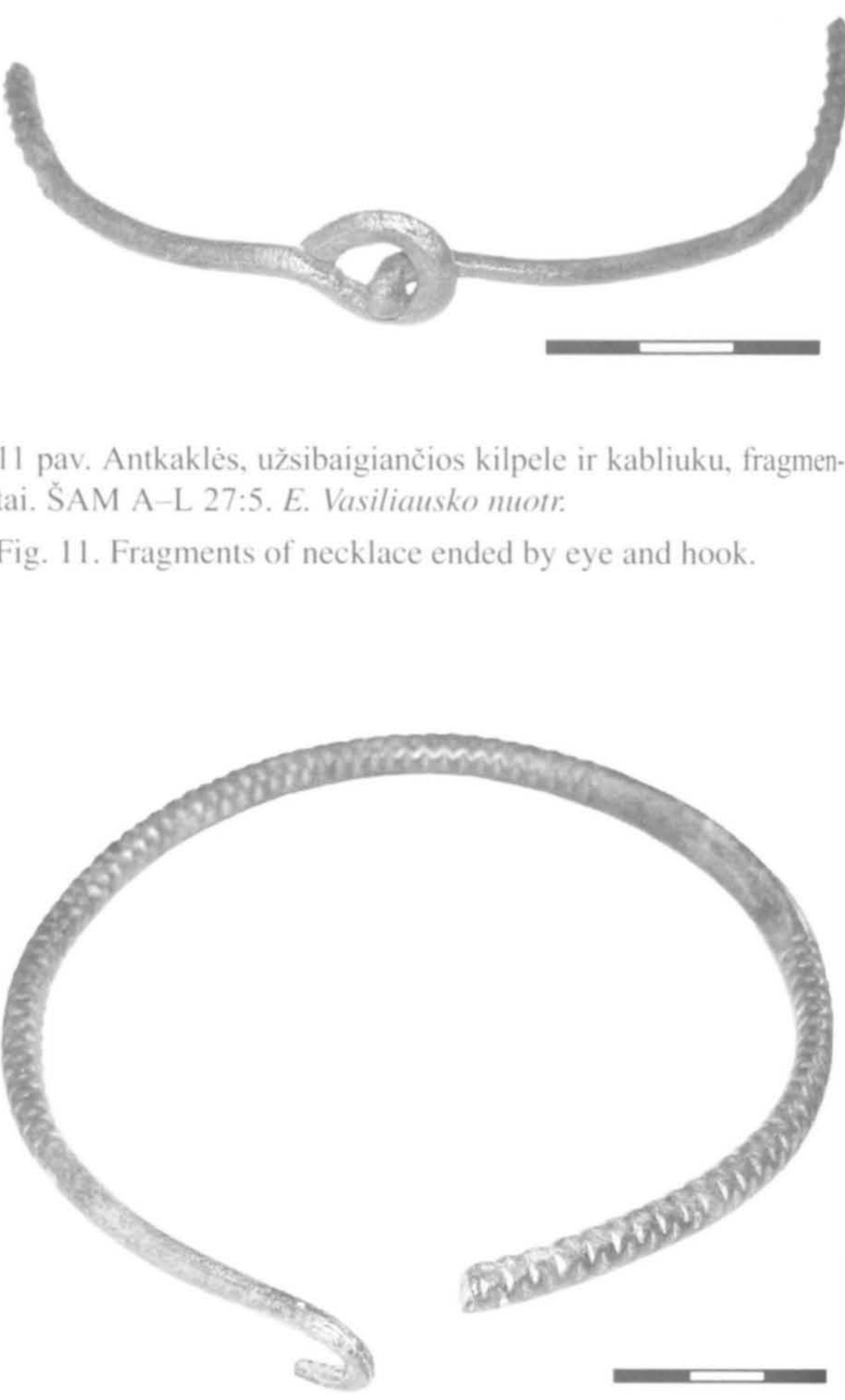

10 pav. Antkaklės: 1 – storėjančiais galais, 2–3 – užsibaigiančios kabliuku ir kilpele. KPM, XV, VI, 2069, 2; V, 2075, 2. LNVM AK.

Fig. 10. Necklaces: 1 – with thickening ends, 2–3 – ended by hook and eye.

rinė dalis yra dekoruota trikampelių eilėmis (2, 10:2–3, 11 pav.). Jų dydžiai – 15,6 cm, galų skersmuo – 0,4–0,5 cm, kilpelės – 1,6 cm (KPM inv. Nr. XV, V, 2075, 2; ŠAM inv. Nr. A–L 27:5; Lietuvos, 1978, p. 22). Tokių antkaklių daugiausia rasta Žiemgaloje, jos datuojamos VI–XI a. Rečiau aptinkamos Vidurio ir Vakarų Lietuvoje (Vaškevičiūtė, 2004, p. 60–61).

Ketvirtosios vienas galas nulūžęs, kito likusi kilpelė (?) (ŠAM inv. Nr. A–L 27:1) (12 pav.). Antkaklė yra 13,3x16 cm dydžio. Jos lankelis ganétinai storas: šonuose – 0,7 cm, per vidurį – 1,1 cm. Per vidu-

11 pav. Antkaklės, užsibaigiančios kilpele ir kabliuku, fragmentai. ŠAM A–L 27:5. E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 11. Fragments of necklace ended by eye and hook.

12 pav. Antkaklė, užsibaigianti kabliuku. ŠAM A–L 27:1. E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 12. Necklace ended by hook.

rį yra keturkampio pjūvio, o šonuose – apvalus, pastarieji dekoruoti dvišoniais įkirtimais – rantyta ir pímena facetavimą. X–XI a. datuojama antkaklė panašiu lankeliu atsitiktinai rasta Bukaičiuose, tik jos galai ramentiniai (LNVM RLB, inv. Nr. 152), kitaipanašiu laikotarpiu datuojamame Jauneikių kapyno moters kape 124 (Zemgaļi, 2003, p. 61). Tikriau siai Lieporų antkaklė pradžioje buvo ramentiniai galais, o vėliau sulūžus, vienas galas užlenktas ir tokiu būdu suformuota kilpelė.

KPM buvo saugomos trys žalvarinės *antkaklės užkeistais storėjančiais galais*. Jų lankelio pjūvis

apvalus

dis – 1

¹¹). P

VI–VI

Latvijo

kevičiū

Pag

diruotų

tyti, kol

Nr. 773

ŠAM

bo nupj

Kri

segés, g

Sme

ratelinu

ŠAM

tukas, ta

dinélei j

nais. Da

27:30) (

Pana

dengti s

Gryneriu

1937, p.

Vaska, 2

(jų pora s

čiu, Pakal

maičių p

pav. 242;

p. 225). S

sidabro pl

formos iš

(VI a.) (sn

galiai, 200

lių Katlak

gis – 17,8 c

p. 107, t

Nr. RDM

(Merkevi

¹¹ Daba

¹² ŠAM

¹³ Publi

apvalus, galai nežymiai sukeisti (3, 10:1 pav.). Jų dydis – 13,3–14,3 cm (KPM, inv. Nr. XV, VI, 2069, 2–4¹¹). Panašių antkaklių rasta Žiemgaloje, datuojamų VI–VII a. Jų rasta tik Šiaurės ir Vakarų Lietuvoje, Latvijoje tik žiemgalių gyventojo teritorijoje (Vaškevičiūtė, 2004, p. 61).

Pagal VDKM saugomus likusių žalvarinių tor diruotų antkaklių 2 fragmentus yra sudėtinga nustatyti, kokiai grupėi jos galėjo priklausyti (VDKM, inv. Nr. 773:5).

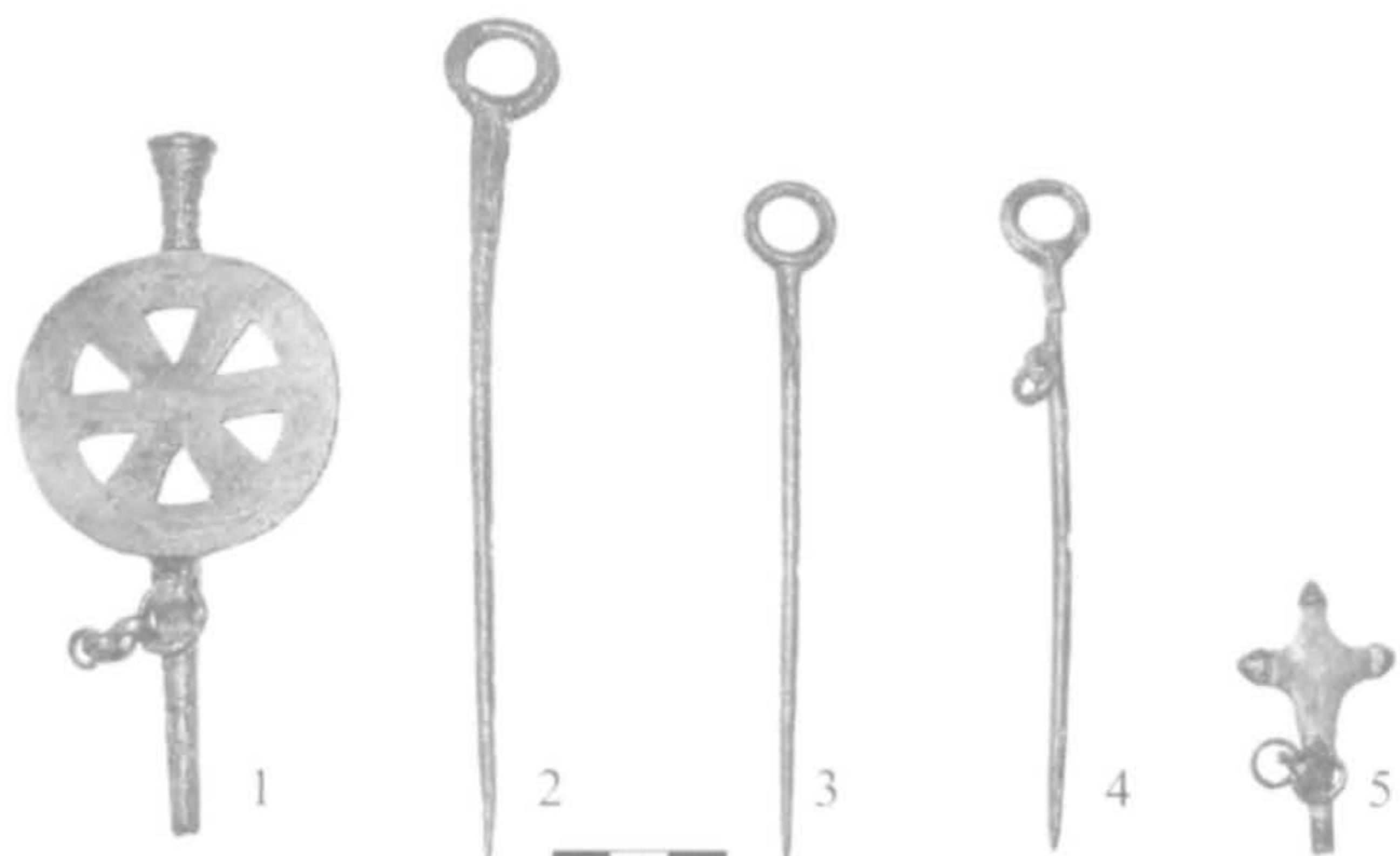
ŠAM buvo saugomas¹² vienas *gintarinis dvigubo nupjauto kūgio karoliukas*. Jo skersmuo – 8 mm.

Krūtinės papuošalams priskiriami smeigtukai, segės, grandinėlės, pakabučiai.

Smeigtukai pagal formą skirtomi į 4 grupes – ratelinius, kryžinius, trikampe galvute, žiedinius.

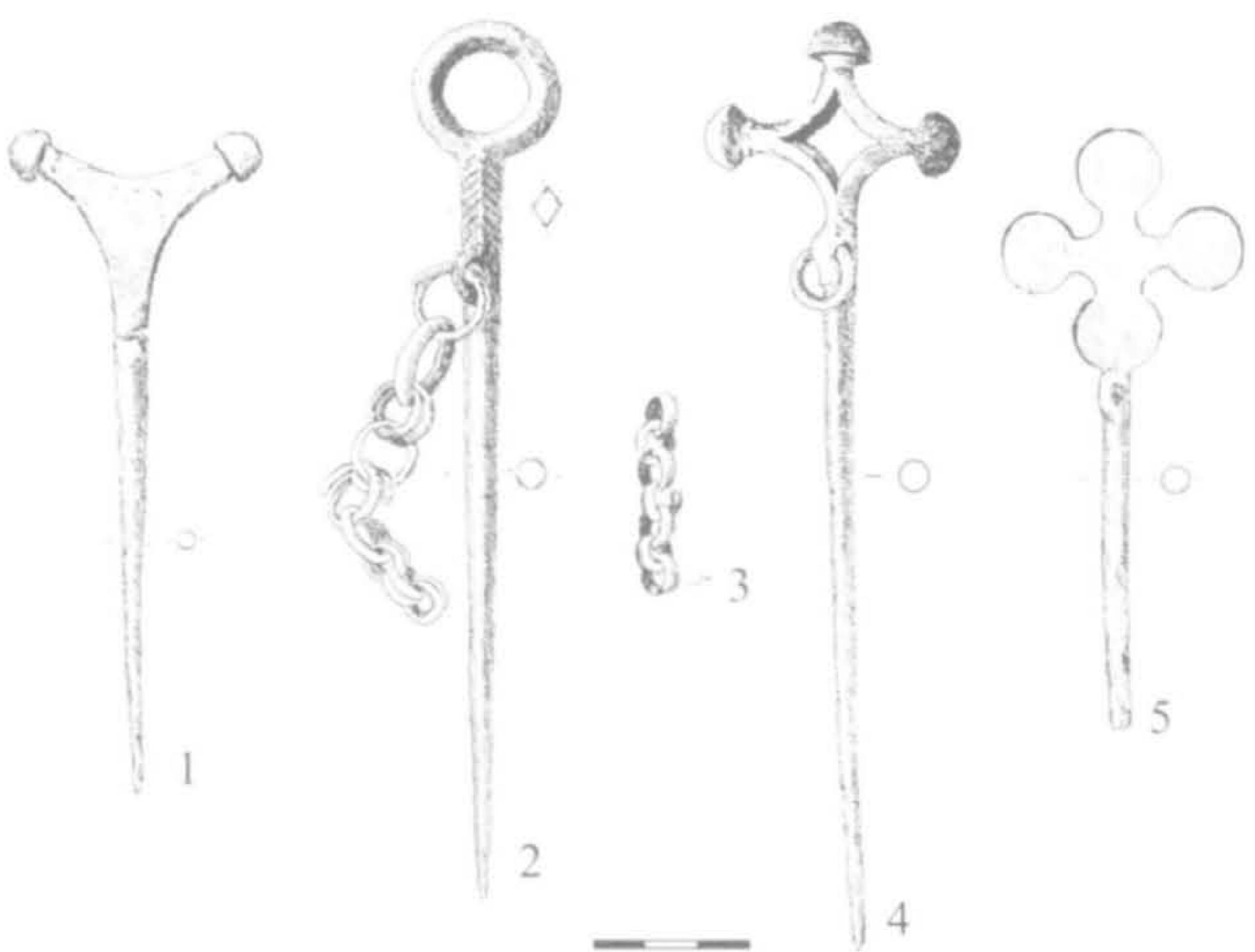
ŠAM saugomas vienas žalvarinis *ratelinis smeigtukas*, tarp kurio nuokamienės galvutės ir ąselės grandinėlei įverti yra 5,5 cm skersmens ratelis su 6 stipniais. Dalis adatos nulūžusi (ŠAM, inv. Nr. A–L 27:30) (13 pav.).

Panašūs smeigtukai nuokamienėmis galvutėmis, dengti sidabro plokštele, atsitiktinai rasti Zvardės Grynertų (LNVM, inv. Nr. A 9036:1, 2; Latviešu, 1937, p. 48, tab. XXV:8; Šnore, 1937, p. 88, pav. 4; Vaska, 2004, Nr. 10, p. 129, pav. 1:1¹³) ir Jauneikių (į jų pora sujungta grandinėlėmis), Degesių, Linkavičių, Pakalniškių kapinynuose – iš žiemgalių ir žemaičių plotų, Estijoje (Lietuvos, 1961, p. 339, pav. 242; Lietuvių, 1958, Nr. 331; Tautavičius, 1996, p. 225). Su panašiu ratelio motyvu, taip pat dengtu sidabro plokštele, bet galu pasibaigiančiu trikampio formos išsikišimu, rasta Kiurių kapinyno kape 12 (VI a.) (smeigtukų pora sujungta grandinėle) (Žiemgaliai, 2003, p. 27, Nr. 72), du atsitiktiniai žiemgalių Katlakalno Pliavniekkalno kapinyne (sveiko ilgis – 17,8 cm, galvutės plotis – 3,9 cm) (Moora, 1929, p. 107, taf. X:9, Nr. 131:71, 72; LNVM, inv. Nr. RDM I 270–271), žemaičių Sauginių kapinyne (Merkevičius, 1984, p. 56–57, pav. 19:15.; Tautavi-

13 pav. Smeigtukai: 1 – ratelinis, 2–4 – žiediniai, 5 – kryžinio smeigtuko galvutė. ŠAM A–L 27: 30, 9, 26, 25, 15.
E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 13. Pins: 1 – circle-type, 2–4 – ring-type, 5 – head of cross-type pin.

14 pav. Smeigtukai: 1 – trikampe galvute, 2 – žiedinis, 3 – grandinėlės dalis, 4 – kiaurakryžme galvute, 5 – kryžine galvute. KPM, XV, V, 2075, 4; VI, 2069, 1; V, 2075, 3, 5; VI, 2069, 6. LNVM AK.

Fig. 14. Pins: 1 – with triangular head, 2 – ring-type. 3 – part of chainlet, 4 – with hollow-cross head, 5 – with cross-type head.

čius, 1996, pav. 109:5), keletas atsitiktinai Sujainiuose (Simniškytė, 2002b, p. 36, pav. 9:3).

Toks apskritimo simbolis yra siejamas su saulės kultu (Zemaitis, 1994, p. 19). Nuokamieniai smeigtukai datuojami V–VIII a. (Vaškevičiūtė, 2004, p. 71–

¹¹ Dabar saugoma LNM, inv. Nr. AR 432:5.

¹² ŠAM, inv. Nr. 195 (perduotas VDKM, prapuolė per II pasaulinį karą).

¹³ Publikacijoje neteisingai nurodytas inventorinis Nr. – vietoj A 9036:1 turi būti A 9031:1, aut. past.

15 pav. Kryžinių smeigtukų pora, sujungta grandinėlėmis. VDKM 1627. E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 15. Pair of cross-type pins joined by chainlets.

73), o rateliniai tyrinėtojai datavo V–VI a. (Merkevičius, 1984, p. 57; Tautavičius, 1996, p. 225).

Rateliniai smeigtukai, bet mažesnėmis galvutėmis (1,5–2 cm skersmens), yra žinomi senajame geležies amžiuje. Juos tyrinėtojas M. Michelbertas datavo C_{1b}–C₂ periodu (220–300 m.) (Michelbertas, 1986, p. 129). Sudėtinga atsekti tiesioginę tipologinę šių III a. bei V–VI a. radinių raidą. Tačiau analizuojant Žiemgalos regiono kai kurių papuošalų tipologinę raidą pastebima, kad kai kurių dirbinių beveik identiški motyvai pasikartoja po 200–500 m. ar net 800–900 m. Tokių pavyzdžių nereikia daug ieškoti.¹⁴

¹⁴ Pavyzdžiui, XII a. Mežuotnės piliakalnio sluoksniuose rasti pusmėnulio formos pakabučiai su prikabintomis grandinėlėmis (LNVM A 11429:1117, 1297; Ginters, 1939, p. 42, pav. 29; Zemaitis, 2004, tab. XX:2), kurie labai primena II a. pabaigos–IV a. vidurio (labiausiai jie buvo paplitę III a.) dirbinius. Tyrinėtojai Mežuotnės piliakalnio radinius neteisingai datavo – priskyrė senajam geležies amžiui (Simniškytė, 2002a, p. 102, 105–106, 112–116, 121–122). XI a. Balių–Škerstainių kape 16 (Žiemgaliai, 2005, p. 108, Nr. 537) rastas žalvarinis žiedas sraiginėmis įvijomis panašus į aptinkamus C_{1a}–C₂ periodo (150–300 m.) kapuose (Michelbertas, 1986, p. 152). Panašių pavyzdžių galima pateikti ir daugiau.

16 pav. Grandinelių laikiklis, dengtas sidabro plokšteli. VDKM 1627. E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 16. Holder of chainlets covered by silver plate.

17 pav. Kryžinis smeigtukas. VDKM 773:3. E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 17. Cross-type pin.

Kodėl
kyti. Vien
religiniuo
se pasikar
(beje, lab
XIX a.–X
žių geleži
Smeig
KPM
rakryžmis
buoželėm
lių. Smeig
galvutės a
(2, 14:4 pa
4,5 cm (K
p. 105, tab
mi Žiemga
(Vaškevič
ŠAM
trumpa kr
mis kitoje
(skersmuo
tuvos, 197
karu buvo
prapuolė (Jais puoš
2004, p. 7.

Rasti p
išplotomis
17,6–19,6
(KPM, inv
tab. XIX:1
Nr. 485), 7
galvutės y
darė vieną
ménulio fo
tos 6 gran
plokštélés
išliko pus
grandinéli
tijoje, rečia

¹⁵ ŠAM,

Kodėl pasikartoja šie motyvai, nėra lengva atsakyti. Vienas atsakymų glūdi baltų mitologiniuose–religiniuose vaizdiniuose – išvardytuose papuošaluose pasikartoja populiarus saulės ir mėnulio motyvas (beje, labai populiarus vėlesniais laikotarpiais – XIX a.–XX a. pirmosios pusės lietuvių medinių kryžių geležinėse kaltose saulutėse).

Smeigtukai kryžine galvute skirstomi į 3 grupes.

KPM buvo saugomas vienas žalvarinės *kiaurakryžmis smeigtukas*. Kryžmos galai užsibaigia buoželėmis, kurios puoštos dviem poromis griovelių. Smeigtuko centre yra robinė išpjova. Žemiau galvutės ant adatos yra ašelė, į kurią įverta grandelė (2, 14:4 pav.). Jo ilgis – 15,7 cm, galvutės dydžiai – 4,5 cm (KPM inv. Nr. XV, V, 2075, 5; Šnore, 1930, p. 105, tab. XVII:7; Lietuvos, 1978, p. 82), aptinkami Žiemgaloje ir Žemaitijoje bei datuojami VI–VII a. (Vaškevičiūtė, 2004, p. 74).

ŠAM saugomas vieno žalvarinio smeigtuko *su trumpa kryžma ir galais, užsibaigiančiais mažytėmis kitoje pusėje suplotomis buoželėmis*, galvutė (skersmuo – 2,9 cm) (ŠAM inv. Nr. A–L 27:15; Lietuvos, 1978, p. 83) (13 pav.). Kitas iki II pasaulinio karo buvo saugomas tame pačiame muziejuje, tačiau prapuolė (ŠAM inv. Nr. 206). Datuojami VIII–IX a. Jais puošėsi žiemgalės ir žemaitės (Vaškevičiūtė, 2004, p. 75, pav. 66).

Rasti penki¹⁵ žalvariniai *kryžiniai smeigtukai su išplotomis plokštelėmis kryžmų galuose*. Jų ilgis 17,6–19,6 cm, galvučių skersmuo – 4,5–6,4 cm (KPM, inv. Nr. XV, VI, 2069, 6 (Šnore, 1930, p. 106, tab. XIX:14); VDKM, inv. Nr. 1627 (Lietuvių, 1958, Nr. 485), 773:3); Lietuvos, 1978, p. 85, 87). Žemiau galvutės yra ašelė (3, 14:5 pav.). Du smeigtukai sudarė vieną krūtinės papuošalą – buvo prikabinti pusmėnulio formos grandinėlių laikikliai ir į juos įvertos 6 grandinėlės (15, 16 pav.). Trečiojo galvutės plokštelės dekoruotos koncentriniais ratais, prie jo išliko pusmėnulio formos grandinėlių laikiklis ir grandinėlių liekanos (17 pav.). Aptinkami ir Žemaitijoje, rečiau – Kurše, Latgaloje, Estijoje. Žiemgalo-

18 pav. Žiedinių SMEIGTUKŲ pora, sujungta grandinėlėmis. VDKM 1642, 1643. E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 18. Pair of ring-type pins joined by chainlets.

19 pav. Grandinėlės. ŠAM A–L 27:11, 14, 13, 12. E. Vasiliausko nuotr.

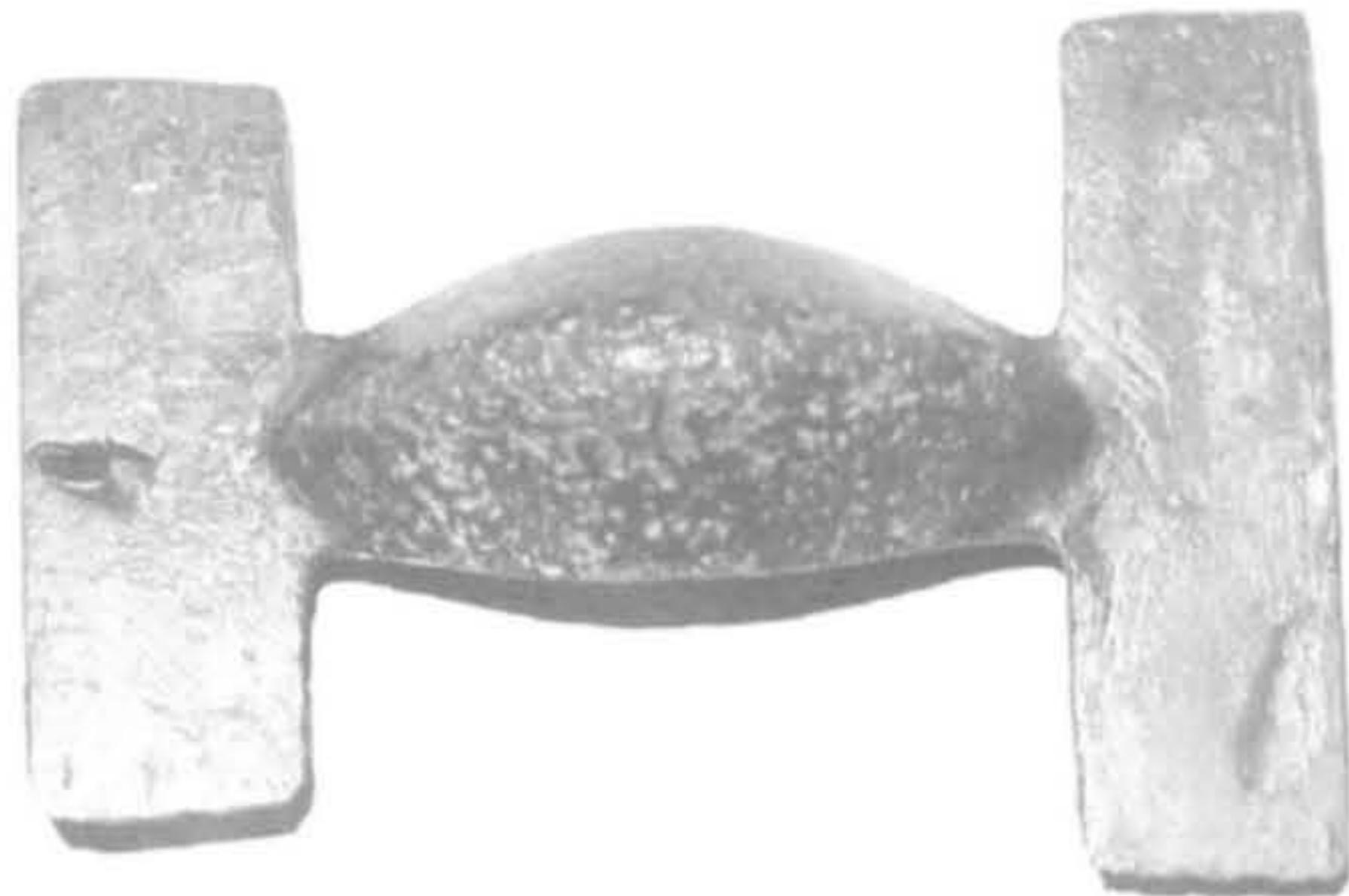
Fig. 19. Chainlets.

¹⁵ ŠAM, inv. Nr. 196 (perduotas VDKM, prapuolė per II pasaulinį karą).

je tokie smeigtukai datuojami VIII–XI a. (Vaškevičiūtė, 2004, p. 75, pav. 65:1–4).

Rasti du¹⁶ žalvariniai *smeigtukai trikampe galvute*. Jų galvutės kampuose yra pusrutulio formos buoželės (2, 14:1 pav.), ilgis – 12,3 cm, galvutės plotis – 4,5 cm (KPM, inv. Nr. XV, V, 2075, 4; Šnore, 1930, p. 104, tab. XIII:15, XIV:13; Lietuvos, 1978, p. 79). Panašių daugiausia rasta Žiemgaloje, rečiau – žemaičių ir sėlių teritorijoje, datuojamų VIII–IX a. (Vaškevičiūtė, 2004, p. 73).

Rasti septyni žalvariniai *smeigtukai žiedine galvute*. Jų ilgis 11,6–16,7 cm, galvučių skersmuo – 1,6–2,8 cm (3, 13, 14:2, 18 pav.). Dvi jų poros sujungtos žalvarinėmis grandinėlėmis (grandelės – trikampio pjūvio, vienos poros ilgis – 108 cm) (3, 18 pav.), prie penktojo yra prikabinta nutrūkusi grandinėlė. Dalies smeigtukų adatos tarp galvutės ir ąselės puoštos eglutės arba susikertančių linijų ornamentu. Vieno smeig-

20 pav. Lankinė laiptelinė segė. Priekinė ir vidinė pusės. ŠAM 1106. E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 20. Arcuated stepped fibula. Front and back sides.

¹⁶ Literatūroje nurodoma, kad buvo rasti 2 tokie smeigtukai. Vienas jų buvo saugomas Liepojos muziejuje, kurio autorius patikrinti nepavyko (Lietuvos, 1978, p. 79).

¹⁷ Dabar saugoma LNM, inv. Nr. AR 432:6.

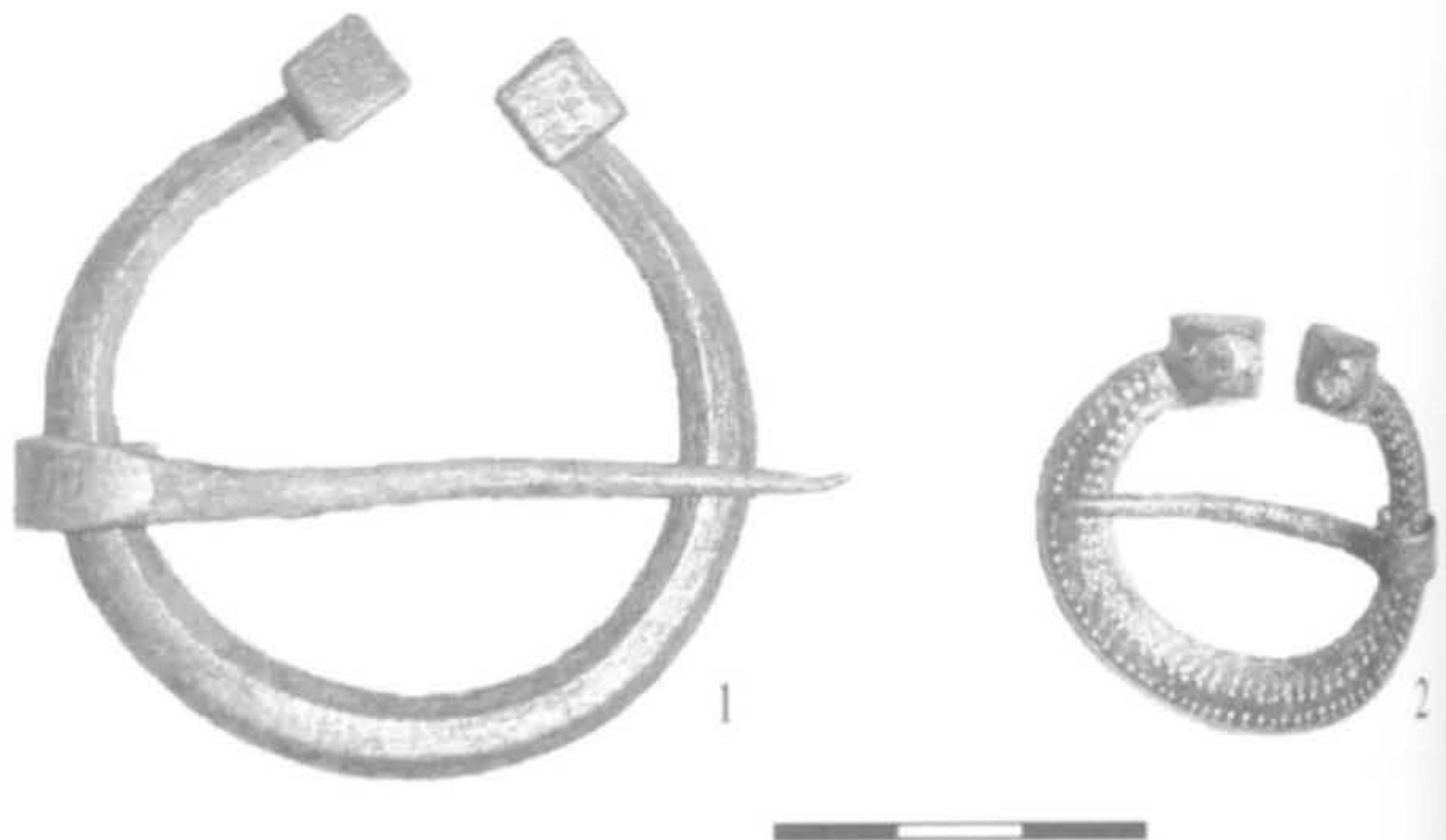
tuko galvutė dekoruota eglutės ornamentu (KPM, inv. Nr. XV, VI, 2069, 1 (Šnore, 1930, p. 102, tab. IX:7, X:1); VDKM, inv. Nr. 1642, 1643 (Lietuvos, 1961, pav. 243; Lietuvių, 1958, Nr. 332); ŠAM, inv. Nr. A–L 27:9, 25, 26; Lietuvos, 1978, p. 81). Tokių daugiausia rasta Žiemgaloje, jie datuojami VIII–X a., bet daugiausia buvo nešiojami VIII a. Be žiemgalių, jais puošėsi žemaičiai, séliai ir latgaliai (Vaškevičiūtė, 2004, p. 73).

ŠAM saugomos keturios žalvarinės *grandinėlės* ir viena buvo KPM, kurios tikriausiai sudarė bendrus krūtinės papuošalus kartu su smeigtukais, suvertos iš trikampio ir apvalaus pjūvio grandelių (KPM, inv. Nr. XV, V, 2075, 3¹⁷; ŠAM, inv. Nr. A–L 27:11–14) (2, 14:3, 19 pav.).

Segės

Lieporų kapinyne rastos trys segės: 1 lankinė ir 2 pasaginės.

Žalvarinė *lankinė laiptelinė* segė, turinti po vieną skersinį galuose (kitaip dar jos vadinamos simetriškomis arba kryžinėmis) saugoma ŠAM. Jos ilgis – 6,2 cm, galų ilgis – 4,3 cm, o plotis – 1,3 cm. Segės lankelis yra išlenktas ir įgaubtas į vidų. Skersiniai tikriausiai buvę dengti balto metalo plokšteli (ŠAM,

21 pav. Pasaginės segės keturkampiais ir daugiakampiais galais. VDKM 773:4; ŠAM A–L 27:2. E. Vasiliausko, J. Mikucko nuott.

Fig. 21. Horseshoe-type fibulae with quadrangular and multangular ends.

inv. Nr. 1106. ir daugiau Aptinkamos niuose žemės rū–Čunkanai tokia segė suapvalinta ne (LNVM, reliškių kapinėse).

Dar viena riau – tik žalvarinės koras, yra saugoma Burbuliukų

Nr. A–L 27:14.

Rastos čiukės keturkampių ilgių 5,3 cm, galuose jo skersmuo, Lietuvos, 1978.

Kita pasaginė (21:2 pav.).

briaunas ornamen-

inv. Nr. A–L 27:15.

Rankų pagalbinės žiedai.

22 pav. Apyrankė su juostinė, 3 – trikampė segė.

J. Mikuckio (1),

Fig. 22. Bracelet edge, 2 – strip-edge.

¹⁸ Autorius

(KPM, inv. ..., tab. IX: 7, Lietuvos, 1961, inv. Nr. A–Tokių dau–II–X a., bet nagių, jais škevičiūtė,

randinėlės
udarė ben–tukais, su–grandelių
v. Nr. A–L

lankinė ir

nti po vie–
s simetriš–
os ilgis –
cm. Segės
Skersiniai
ele (ŠAM,

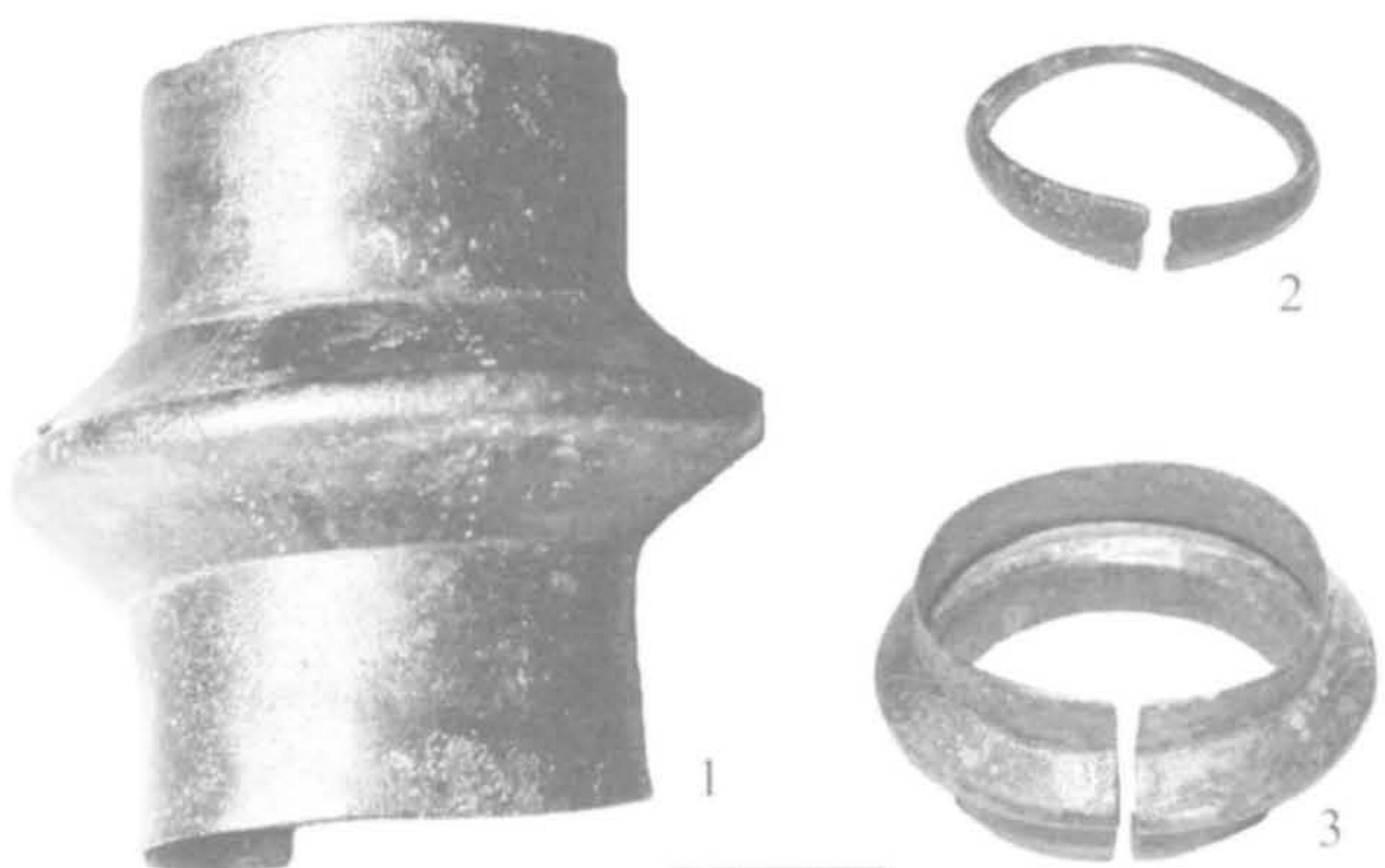
inv. Nr. 1106) (20 pav.). Laiptelinės segės su dviem ir daugiau nei dviem skersiniais datuojamos VIII a. Aptinkamos kuršių ir lamatiečių teritorijose, pavieniuose žemaičių ir žiemgalių kapuose (be Drenge–rū–Čunkanų (Tautavičius, 1996, p. 216–217), viena tokia segė (su 4 skersiniais, yra dvi lenktos kojelės su apvalintais galais) atsitiktinai rasta Vilcės kapinyne (LNVM, inv. Nr. A 10475:3), o 2004 m. rasta Dvareliškių kapyno kape 10).¹⁸

Dar vienos lankinės laiptelinės segės likučiai, tikriau – tik žalvarinė dalis, buvusi kaip skersinio dekoras, yra saugoma ŠAM. Jos ornamentą sudaro 3 burbuliukų eilės, viršuje – iškili linija (ŠAM, inv. Nr. A–L 27:26).

Rastos dvi žalvarinės **pasaginės segės**. Viena yra keturkampiai galais (21:1 pav.). Jos skersmuo – 5,3 cm, galū – 0,7 cm. Lankelis yra šešiakampio pjūvio, jo skersmuo – 0,6 cm (VDKM, inv. Nr. 773:4; Lietuvos, 1978, p. 52).

Kita pasaginė segė yra daugiakampiai galais (21:2 pav.). Lankelis – šešiakampio pjūvio, palei briaunas ornamentuotas taškučių eilutėmis (ŠAM, inv. Nr. A–L 27:2; Lietuvos, 1978, p. 56).

Rankų papuošalams priskiriamos apyrankės ir žiedai.

22 pav. Apyrankės: 1 – rankogalinė trikampe iškilia briauna, 2 – juostinė, 3 – trikampe iškilia briauna. ŠAM A–L 27:6, 28, 8. J. Mikuckio (1), E. Vasiliausko (2–3) nuotr.

Fig. 22. Bracelets: 1 – wristband-type, triangular with embossed edge, 2 – strip-type, 3 – triangular with embossed edge.

Apyrankės skirtomos į keturias grupes.

ŠAM saugoma viena žalvarinė **juostinė apyrankė**, kurios galai – pusiau apvalaus pjūvio, dekoruoti 4 skersiniais ranteliais – ornamentas sudaro eglutę (22:2 pav.). Jos dydis – 5,4x5,8 cm, galū plotis – 1,2 cm (ŠAM inv. Nr. A–L 27:28). Žiemgaloje randamos tiek vyru, tiek moterų kapuose, daugiausia nesiotos V–VI a., rečiau – VII–VIII a., randamos Varkaru, Vidurio, Rytų ir Šiaurės Lietuvoje (Vaškevičiūtė, 2004, p. 78, pav. 68:1–3).

Rastos dvi žalvarinės apyrankės **trikampe iškilia tuščiavidure briauna**. Jų skersmuo – 6,4x8 cm, aukštis – 2,6–3,7 cm. Apyrankės dekoruotos horizontalių

23 pav. Ivijinės apyrankės. KPM, XV, VI, 2069, 7, 6, 8, 9; V, 2075, 1. LNVM AK.

Fig. 23. Spiral bracelets.

¹⁸ Autorius dėkoja dr. I. Vaškevičiūtei už galimybę pasinaudoti jos tyrinėjimų duomenimis (JIKM inv. Nr. 10375/ AR 22:25).

bei įstrižų taškučių eilučių, vertikaliai einančių eilėmis arba susikertančių akučių, horizontalių trikampelių (iš įmuštų taškučių) eilėmis ornamento kombinacijomis (VDKM, inv. Nr. 1619; ŠAM, inv. Nr. A-L 27:8; Lietuvos, 1978, p. 92) (22:3 pav.). Datuoamos V–VI a., jomis puošesi tik žiemgalės ir žemaičės (Vaškevičiūtė, 2004, p. 79, pav. 69:1–3).

Iš ŠAM AS senosios kartotekos galima spręsti, kad buvo rastos trys (ŠAM, inv. Nr. A-L 27:6, VDKM, inv. Nr. 1617:1, 2; 1618)¹⁹ žalvarinės *rankogalinės apyrankės su iškilia trikampe briauna* (Tarydas, 1934, p. 37, pav. 1).

Viena, saugoma ŠAM, yra deformuota, dekoruota svastikos ornamentu (22:1 pav.). Panašios apyrankės, dekoruotos tokiu ornamentu, aptinkamos VII–VIII a. žiemgalių ir žemaičių paminkluose (Bliujienė, 2000, p. 23, pav. 17–18; Zemaitis, 1994, p. 19, pav. 3; 2004, p. 59–60; Graudonis, 2003, pav. 53–54; Tautavičius, 1984, p. 114, pav. 13:3; Žiemgaliai, p. 104, Nr. 498). Svastika yra susijusi su soliarine, ugnies simbolika, taip pat simbolizuojama dinamiką, nepertraukiamumą. Radiniai su šiais simboliais turi išskirtinę vertę (svoris, darbo sąnaudos), rasti turtinguose baltų genčių kapuose. Tai liudija, kad šie dirbiniai priklausė aukštą socialinę padėtį užimantiems asmenims (Zemaitis, 2004, p. 62).

Kita yra dekoruota daugiakojės svastikos ornamentu (Lietuvių, 1958, pav. 500). Tokiu ornamentu yra dekoruota XII a. latgalių Stamerienos kapinyne rasta skraistė (Zemaitis, 2004, tab. XVIII).

Trečioji ornamentuota 2 eilėmis vertikaliai (ties išpjova abiejuose kraštuose) išdėstytais 6 rombais. Dalies jų plokštumos yra padalytos į dar 4 rombus (Lietuvių, 1958, pav. 500). Toks ornamentas Vidurio Europoje ant nuogų moterų figūrėlių žinomas nuo eneolito, o baltų kraštuose – II tūkst. pr. Kr. vadina mojoje Lubano keramikoje (1750–1400 m. pr. Kr.). Pasak tyrinėtojų, tai derlingumo simbolis, susijęs su gamybiniu ūkio ideologijos išraiška: padalytas rombas – apsėto lauko simbolis (Zemaitis, 2004, p. 13, pav. 1–2). Pastarasis motyvas yra nustatytas ir vė-

liau – ant Rygoje tyrinėjimų metu rastų XIII–XIV a. žvejų plūdurų, bitininkų drevių (Caune, 1998, p. 80, 85, 87). Beje, toks ornamentas yra aptinkamas Latvijos ir Šiaurės Lietuvos etnografinėje medžiagoje iki pat XIX a. pabaigos (Klimka, Vasiliauskas, 2006, p. 110–111).

KPM buvo saugomos penkios žalvarinės *ivijinės* apyrankės. 4 apyrankės yra trikampio pjūvio lankeliu, iš 4–14 apvijų. Vieną lankelis ištisai dekoruotas taškučiais (linijos sudaro zigzagą), kitos – papildomai įstrižomis linijomis (sudaro eglytės ornamentą) (KPM, inv. Nr. XV, VI, 2069, 6–9²⁰; Lietuvos, 1978, p. 94) (3, 23:1–4 pav.). Rastosios Žiemgaloje datuojamos VIII–XI a. Aptinkamos Vakaru, Šiaurės bei Vidurio Lietuvos, taip pat latgalių bei sėlių kapinynuose (Vaškevičiūtė, 2004, p. 79).

24 pav. Ivijiniai žiedai. ŠAM A-L 27:4, 20, 21. E. Vasiliausko nuotr.
Fig. 24. Spiral rings.

Penktoji ivijinė apyrankė yra masyvi. Lankelis – trikampio pjūvio, galai smailėja, lankelio ketera dekoruota 3 eilėmis rombų, iš 4 apvijų, jos aukštis – 7,6 cm (KPM, inv. Nr. XV, V, 2075, 1) (2, 23:5 pav.). Tokios apyrankės aptinkamos tik žiemgalių kapinynuose. Latvijos archeologai jas datuoja apie 1000 m. (Latvijas, 1974, p. 216).

Žiedai

Rasti trys žalvariniai ivijiniai žiedai (24 pav.) saugomi ŠAM (inv. Nr. A-L 27:4, 20–21).

Vienas jų – 9,5 apvijos, buvo susuktas iš apvalios 1,5 mm storio vielutės. Jo aukštis – 2 cm, skersmuo – 2,2 cm.

¹⁹ Literatūroje nurodoma, kad buvo rastos septynios tokios apyrankės (Lietuvos, 1978, p. 92). Tikriausiai klaida įsivelė tas pačias apyrankes suskaičiavus kelis kartus (trys jų 1937 m. buvo pervežtos iš ŠAM į VDKM).

²⁰ Dabar saugomos LNM, inv. Nr. AR 432:1–2.

25 pav. R.
E. Vasiliausko nuotr.
Fig. 25. R.

26 pav. P.
mos pakal
Fig. 26. A
zium-shap

Kito
pločio ju

Treči
dalimi (iš

²¹ Vien

XIII–XIV a.
1998, p. 80,
inkamas Lat-
medžiagoje
uskas, 2006,

arinės *iviji-*
mpio pjūvio
elis ištisai
igzagą), ki-
sudaro eg-
I, 2069, 6–
pav.). Ras-
I a. Aptin-
tuvo, taip
škevičiūtė,

iliausko nuot.

Lankelis –
ketera de-
s aukštis –
23:5 pav.).
ių kapiny-
ie 1000 m.

pav.) sau-

s iš apva-
cm, skers-

a įsivelė tas

25 pav. Rombo formos pakabučiai. ŠAM A–L 27:24, 22, 23.
E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 25. Rhombus-shaped pendants.

26 pav. Papuošalas iš grandinelių ir prikabintų trapecijos for-
mos pakabučių. VDKM 950:4. E. Vasiliausko nuotr.

Fig. 26. Adornments consisting of chainlets and attached tra-
pezium-shaped pendants.

Kito išliko tik 1,2 apvijos, susuktas iš 3–4 mm
pločio juostinės vielos. Jo skersmuo – 2,2 cm.

Trečiasis buvo paplatinta 1,2 cm pločio priekine
dalimi (išliko ne visas). Jo skersmuo – 2,2 cm.

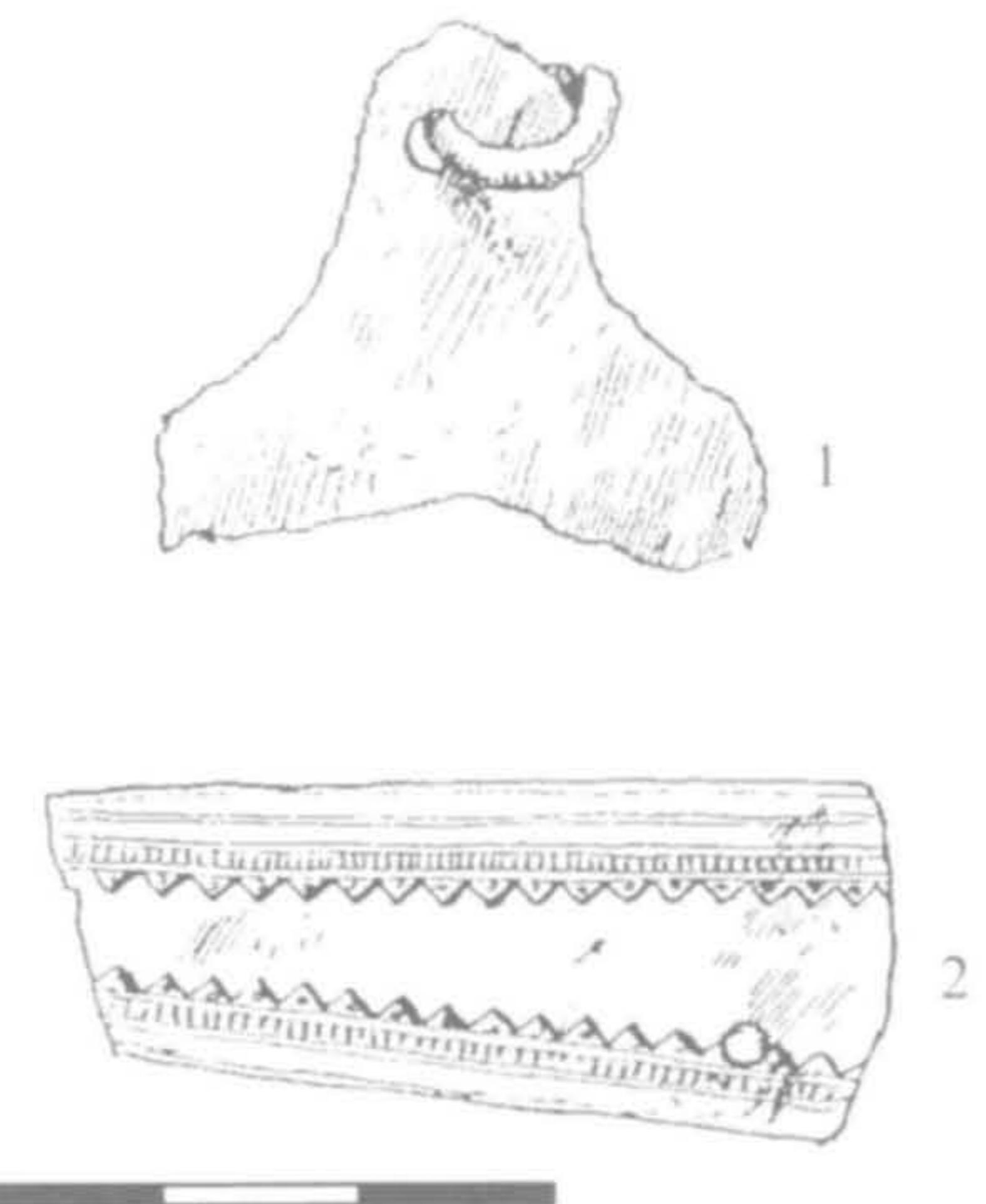
Kiti papuošalai, aprangos detalės

Su apranga yra susiję rasti keturi²¹ žalvariniai *rombo formos pakabučiai*. Palei jų kraštelius eina 2 iškilios lygiagrečios linijos, o viduryje – 5 iškilios akutės (25 pav.). Jie 2,6x2,7 cm dydžio (ŠAM inv. Nr. A–L 27:22–24). Tokių radinių (su panašiais ir kitokiais dekoro motyvais) rasta Šukionių kapinyno kape 134, Diržių kapinyno kapuose 54 ir 55, Jakštaičių–Meškių kapinyno kape 55 (Vaškevičiūtė, 2004, p. 89, pav. 79; Volkaitė-Kulikauskienė, 1997, p. 44, pav. 36), Jauneikių kapinyno kape Nr. 354 (VIII–XI a., rasta prie blauzdikaulių) (LNM, inv. Nr. AR 537:738, 740–743; Tautavičius, 1976š, p. 75), Drengerų–Čunkanų kapinyno kape Nr. 290 (Atgāzis, 1990, p. 42, pav. 8:8), o atsitiktinai – Ringuvėnuose (Žiemgaliai, 2005, p. 113, Nr. 570), Šapnagių (ŠAM, inv. Nr. 439). Jos yra buvusios pritvirtintos prie skepetų. Tokie skepetų papuošimai dažniausiai paplitę Pietų Žiemgaloje, o šiaurinėje – reti (Zemgalis, 2003, p. 51; Atgāzis, 1990, p. 42).

Tikriausiai tos pačios skraistės kraštus puošė VDKM saugomos 7 žalvarinės grandinėlės (suvertos iš 3 apvalaus pjūvio grandelių) su prikabintais *trapecijos formos pakabučiais*, padarytais iš plonos žalvarinės skardelės (26 pav.). Jos yra 2,2x3,8 cm dydžio. Pastarųjų dekorą sudarė palei kraštus einančios 3 iškilios lygiagrečios linijos (VDKM, inv. Nr. 950:4). Panašūs (tik skyrėsi dekoras) kartu su prikabintomis grandinėlėmis, audiniu bei rombo formos pakabučiais rasti Šaukote (X a.) (Volkaitė-Kulikauskienė, 1997, p. 48, pav. 41; 1970, pav. XLIV), Šukionių kape 134 (X a.) (Žiemgaliai, 2005, p. 114, Nr. 571). Tad ir Lieporų kapinyno radinius pagal minėtas analogijas reikėtų datuoti X a.

KPM buvo saugomas vienas žalvarinis *trikam-
pio formos suapvalintais kampais pakabutis*. Jo vir-
šuje yra įverta grandelė (KPM, inv. Nr. XV, V, 2075,
8) (2, 27:1 pav.). Panašus kartu su rombo formos pa-
kabučiais rastas Jauneikių kapinyno kape 354 (LNM,
inv. Nr. AR 537:354).

²¹ Vienas, saugotas ŠAM, yra prapuolės per II pasaulinį karą (inv. Nr. 1105).

27 pav. Trikampio formos pakabutis ir neaiškios paskirties apkalėlis. KPM, XV, V, 2075, 8, 9. LNMV AK.

Fig. 27. Triangular pendant and plating of undefined destination.

KPM buvo saugomas vienas žalvarinio diržo (?) *apkalo fragmentas*. Jo pakraščiai dekoruoti panašiu ornamentu: 3 eilėmis lygiagrečių eilių (tarpas tarp antrosios ir trečiosios papildomai ornamentuotas stačiais brūkšneliais), virš jų yra eilė trikampelių (jų viduryje yra po vieną taškutį) (KPM, inv. Nr. XV, V, 2075, 9²²) (2, 27:2 pav.).

Kapyno etninė priklausomybė ir chronologija

Anot tyrinėtojos I. Vaškevičiūtės, tokie radiniai kaip ginklai (imoviniai ietigaliai karklo lapo plunksnomis), papuošalai (antkaklės su kabliuku ir kilpele, žiediniai, kryžiniai smeigtukai ir smeigtukai trikampe galvute) (Vaškevičiūtė, 2004, p. 90–92) rodo, kad Lieporų kapinyne buvo palaidoti žiemgalių genties nariai. Panašių įkapių aptinkama ir kituose tyrinėtuose Lietuvos ir Latvijos žiemgalių kapynuose (Stungių, Jauneikių, Linksmučių, Pamiškių, Diržių, Mežuotnės, Balų–Škerstainių, Drengerų–Čunkanų ir kt.).

²² Dabar saugomas LNM, inv. Nr. AR 432:3.

²³ Tai gerai iliustruoja pastaruojų metu (2002–2003 m. (JIKM, vad. E. Vasiliauskas), 2005 m. (LII, vad. I. Vaškevičiūtė) žvalgyti ir tyrinėti Kurmaičių–Linksmėnų laidojimo paminklai.

²⁴ Žinoma, kai kurios pietinių žiemgalių gyvenamos teritorijos buvo išimties. Tai – Ventos vidurupio regionas (Papilė, Pavirytė–Gudai) bei kai kurios pietinės Lielupės baseino dalies „salos“ (Kurmaicių–Linksmėnai).

Kadangi visi radiniai yra atsitiktiniai, nemažą dalį datuojami plačiu laikotarpiu – tai apsunkina tikslėnį paminklo datavimą. Pagal atliktą radinių analizę galima teigti, kad Lieporų kapinyne buvo laidojama VI–XI a.

Lieporų kapyno radiniai yra daugiau būdingi Rytų Žiemgalai.

Kita vertus, nagrinėjamo archeologinio paminklo chronologija galėtų būti platesnė, nes, kaip buvo minėta, kapynas nebuvo plačiau nei žvalgytas, nei tyrinėtas. Kita vertus, kaip rodo pastarųjų metų tyrinėjimų rezultatai, plačiau pažvalgius ir patyrinęs tam tikrus Žiemgalos laidojimo paminklus (anksčiau žinomus tik iš atsitiktinių radinių) jų chronologija gerokai išsiplečia²³. Publikacijos autoriu atliekant žiemgalių XII–XIV a. dirbinių tipologinę analizę pastebėta, kad kai kurias radinių grupes (antkakles, kai kurias pasaginių seges, žiedus ir kt.) sudėtinga tiksliau datuoti – datuojamos plačiu periodu. Tad kai kurios radinių formos, naudotos X–XI a., galėjo būti naudojamos ir vėliau – ypač Pietų Žiemgaloje, kur, skirtingai nei šiaurinėje jos dalyje, XI–XIII a. nepastebėta buvus esminių materialinės kultūros pokyčių. Tai paaiškinama tuo, kad pietinės žiemgalių gyvenamos teritorijos, palyginti su šiaurinėmis, X–XIII a. buvo periferija²⁴ – atokiau nuo svarbesnių Dauguvos ir Lielupės prekybių kelių (Vasiļausks, 2004, p. 115).

ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS

Atgāzis M., Bebre V., 1986 – Pētījumi Čunkānu–Drengēru kapulaukā // ZASMAEPR 1984.–1985. g., Rīga, 1986, p. 19–25.

Atgāzis M., 1990 – Pētījumi Čunkānu–Drengēru kapulaukā un aizsardzības izrakumi Pļūdoņu II apmetnē // ZASMAEPR 1988.–1989. g., Rīga, 1990, p. 34–43.

Bliujienė A., 2000 – Universalus svastikos simbolis

- baltų archēologijos / LIEP
Nr. 4, p. 16
- Boy C.
Kronsgute
Caune
Rīga, 1998
- Černiak
minklų apskaitos po Jon.
b. Nr. 411.
- Ginter
mi // Senātrum
Graud
simtiem. A.
Rīga, 2003.
- Kazak
Vilnius, 1990
- Klimka
kultuvēs de
p. 108–113.
- Latvieš
Latvija
1974.
- Lietuvi
1958. T. I.
Lietuva
nius, 1961.
- Lietuvo
sas. Vilnius,
Lietuvo
sas. Vilnius,
Merkev
nas // LA. Vi
Michelb
tuvoje. I–IV
Mickevi
Vilnius, 2004
- Moora H.
500 n. Chr. T
Simnišky
shaped penda
Archaeologia
Simnišk
archeologini
p. 33–44.
- Sizungs

nemaža jų apsunkina ką radinių ie buvo lai- au būdingi paminklo kaip buvo ilgytas, nei u metų ty- r patyrinė- paminklus u) jų chro- os autorui tipologinę rupes (ant- s ir kt.) su- lačiu peri- udotos X- ypač Pietų e jos daly- u materia- a tuo, kad , palyginti ja²⁴ – ato- s prekybi-

Čunkānu- 5. g., Rīga, engeru ka- apmetnē // 4–43. os simbolis čiūtē) žval- lē, Pavirvy-

- baltų archeologinėje medžiagoje // Liaudies kultūra. 2000, Nr. 4, p. 16–27.
- Boy C.**, 1896 – Bericht über Ausgrabungen auf dem Kronsgute Zeemalden in Kurland. Mitau, 1896.
- Caune A.**, 1998 – Rīgas lībieši un viņu īpašumzīmes. Rīga, 1998.
- Černiauskas M.**, 1973š – Mokslinės metodinės paminklų apsaugos tarybos koordinacijos grupės ekspedicijos po Joniškio rajoną ataskaita /1973 m./. LIIR F. 1, b. Nr. 411.
- Ginters V.**, 1939 – Senā Mežotne. 1939 gada izrakumi // Senātne un māksla. Rīga, 1939. Nr. 4, p. 15–43.
- Graudonis J.**, 2003 – Lielupes krastos pirms gadu simtiem. Arheologiskie pētījumi Jaunsvirlaukas pagastā. Rīga, 2003.
- Kazakevičius V.**, 1996 – IX–XIII a. baltų kalavijai. Vilnius, 1996.
- Klimka L., Vasiliauskas E.**, 2006 – Neįprastas kultuvės dekoras // Etnografija. Vilnius, 2006, Nr. 13–14, p. 108–113.
- Latviešu**, 1937 – Latviešu kultūra senatnē. Rīga, 1937.
- Latvijas**, 1974 – Latvijas PSR arheoloģija. Rīga, 1974.
- Lietuvių**, 1958 – Lietuvių liaudies menas. Vilnius, 1958. T. I.
- Lietuvos**, 1961 – Lietuvos archeologijos bruozai. Vilnius, 1961.
- Lietuvos**, 1977 – Lietuvos TSR archeologijos atlasis. Vilnius, 1977. T. III.
- Lietuvos**, 1978 – Lietuvos TSR archeologijos atlasis. Vilnius, 1978. T. IV.
- Merkevičius A.**, 1984 – Sauginių plokštinių kapinynas // LA. Vilnius, 1984. T 3, p. 41–63.
- Michelbertas M.**, 1986 – Senasis geležies amžius Lietuvoje. I–IV amžius. Vilnius, 1986.
- Mickevičius A.**, 2004 – Normanai ir baltais IX–XII a. Vilnius, 2004.
- Moora H.**, 1929 – Die Eisenzeit in Lettland bis etwa 500 n. Chr. Tartu–Dorpat, 1929.
- Simniškytė A.**, 2002a – Roman period metal half-moon shaped pendants with knobs in the Eastern Baltic region // Archaeologia Baltica. Vilnius, 2002. T. 5, p. 95–122.
- Simniškytė A.**, 2002b – Viduklės apylinkės Lietuvos archeologiniame kontekste // Viduklė. Kaunas, 2002, p. 33–44.
- Sitzungsberichte**, 1914 – Sitzungsberichte der Kurländischen Gesellschaft für Literatur und Kunst in Mitau, 1912–1913. Mitau, 1914.
- Sitzungsberichte**, 1915 – Sitzungsberichte der Kurländischen Gesellschaft für Literatur und Kunst in Mitau, 1914. Mitau, 1915.
- Šnore E.** 1937 – Jauni vidēja dzelzs laikmeta kapu atradumi Zemgale // Senatne un māksla. 1937. Nr. 1, p. 84–90.
- Šnore R.**, 1930 – Dzelzs laikmeta latviešu rotas atlasis // Latviešu aizvēstures materiāli. Rīga, 1930. T. I, p. 39–108.
- Tarvydas B.**, 1931 – Šiaulių „Aušros“ muziejaus archeologijos skyrius // Šiaulių metraštis. Informacinė knyga 1931 metams. Šiauliai, 1931, p. 84–88.
- Tarvydas B.**, 1934 – Leparų iškasenos // Gimtasai kraštas. Šiauliai, 1934. Nr. 1, p. 35–38.
- Tautavičius A.**, 1976š – Jauneikių, Joniškio raj., senkapio 1976 m. kasinėjimų ataskaita // LIIR F. Nr. 1, b Nr. 522.
- Tautavičius A.**, 1984 – Požerēs plokštinių kapinynas // LA. Vilnius, 1984. T. 3, p. 93–118.
- Tautavičius A.**, 1996 – Vidurinis geležies amžius (V–IX a.). Vilnius, 1996.
- Vasiļausks E.**, 2004 – Jaunākie pētījumi Sidabrenes (Kalnjeles) arheologiskajos pieminekļos // Pētījumi zemgalu senatnē. Latvijas vēstures muzeja raksti. Rīga, 2004. Nr. 10, p. 103–126.
- Vaska B.**, 2004 – Procesi zemgalu ornamentā vidējā un vēlajā dzelzs laikmetā // Pētījumi zemgalu senatnē. Latvijas vēstures muzeja raksti. Rīga, 2004, Nr. 10, p. 127–152.
- Vaškevičiūtė I.**, 1992 – IV–XI a. įvijiniai apgalviai // LA. Vilnius, 1992. T. 8, p. 128–134.
- Vaškevičiūtė I.**, 2004 – Žiemgaliai V–XII amžiuje. Vilnius, 2004.
- Volkaitė-Kulikauskienė R.**, 1970 – Lietuviai IX–XII amžiais. Vilnius, 1970.
- Volkaitė-Kulikauskienė R.**, 1997 – Senovės lietuvių drabužiai ir jų papuošalai (I–XVI a.). Vilnius, 1997.
- Zemgalis**, 2003 – Zemgalis senatnē/ Žiemgaliai senovėje. Rīga, 2003.
- Zemītis G.**, 1994 – Solāras un lunāras simbolikas izpausmes Latvijas arheologiskajā materiālā // Ornaments Latvijā. Rīga, 1994, p. 16–22.
- Zemītis G.**, 2004 – Ornaments un simbols Latvijas aizvēsturē. Rīga, 2004.
- Žiemgaliai**, 2005 – Žiemgaliai/ The Semigallians. Sud. E. Grīciuvienė. Vilnius, 2005.

SANTRUMPOS

- JIKM – Joniškio istorijos ir kultūros muziejus
 KPM – Kuršo provincijos muziejus (Jelgava)
 LA – Lietuvos archeologija
 LIIR – Lietuvos istorijos instituto rankraštynas
 LNM – Lietuvos nacionalinis muziejus (Vilnius)
 LNVM – Latvijos nacionalinis istorijos muziejus (Ryga)
 LNVM AK – Latvijos nacionalinio istorijos muziejaus Archeologijos skyriaus kartoteka
 MMT – Mokslinė metodinė taryba
 ŠAM – Šiaulių „Aušros“ muziejus
 ŠAM AS – Šiaulių „Aušros“ muziejaus Archeologijos skyrius
 VDKM – Vytauto Didžiojo karo muziejus (Kaunas)
 ZASMAEPR – Zinātniskas atskaites sesijas materiāli par arheologu un etnogrāfu pētījumu rezultātiem

Ernestas Vasiliauskas
 Klaipėdos universitetas,
 Istorijos katedra,
 Tilžės g. 13, LT 91251, Klaipėda
 El. paštas: ernestas@inbox.lv

FINDS OF LIEPORAI (JONIŠKIS DISTRICT) CEMETERY (THE 6TH–11TH C.)

Ernestas Vasiliauskas

Reikšminiai žodžiai: antkaklė, apyrankė, ginklai, įmoviniai ietigaliai karklo lapo plunksnomis, kalavijas, kapinynas, laiptelinė segė, papuošalai, pasaginė segė, platusis kovos peilis–kalavijas, smeigtukai trikampe galvute, žiediniai, kryžiniai smeigtukai, žiedai, žiemgalias.

Keywords: neck-ring, bracelet, weapons, socketed spearheads with maple-leaf blades, sword, cemetery, crossbow ladder brooch, jewellery, penannular brooch, narrow battle knives, pins with a triangular head, pins ring-head, cruciform, rings, semigallians.

Liet
nių radi
dinai ja
žaliavos
pasitelk
dai, esan
išsilavin
sai kitai
tuoti bei
kokie ar
šaltiniu
Arch
odos dir
apimanč
nas tyrėj
teiki su
jais rem
terminij
duomen
vūs. Nes
galimyb
paplitusi
tumai ir

Strai
miniją i
strukcijo
senajį o